SAYI 531 26 MAYIS 1996

Cumhuriyet
DERGİ
PARASIZ PAZAR EKİ

6

DE Kİ ÖLDÜ, SİYAH GÖZLÜ... YA SES?

Türkülerin peşi sıra yürüdü ***Sümeyra.*** *Sürgünde yerleşti göğüslerine ur. Yaşasaydı, 25 Mayıs'ta ellisinde olacaktı.*

10

SİNEMANIN GENÇ KIZI...

Sinemaya 16 yaşında başladı ***Selma Güneri.*** *Ve çok genç yaşında bıraktı beyazperdeyi. 30 yıl sonra yine bir filmde oynuyor...*

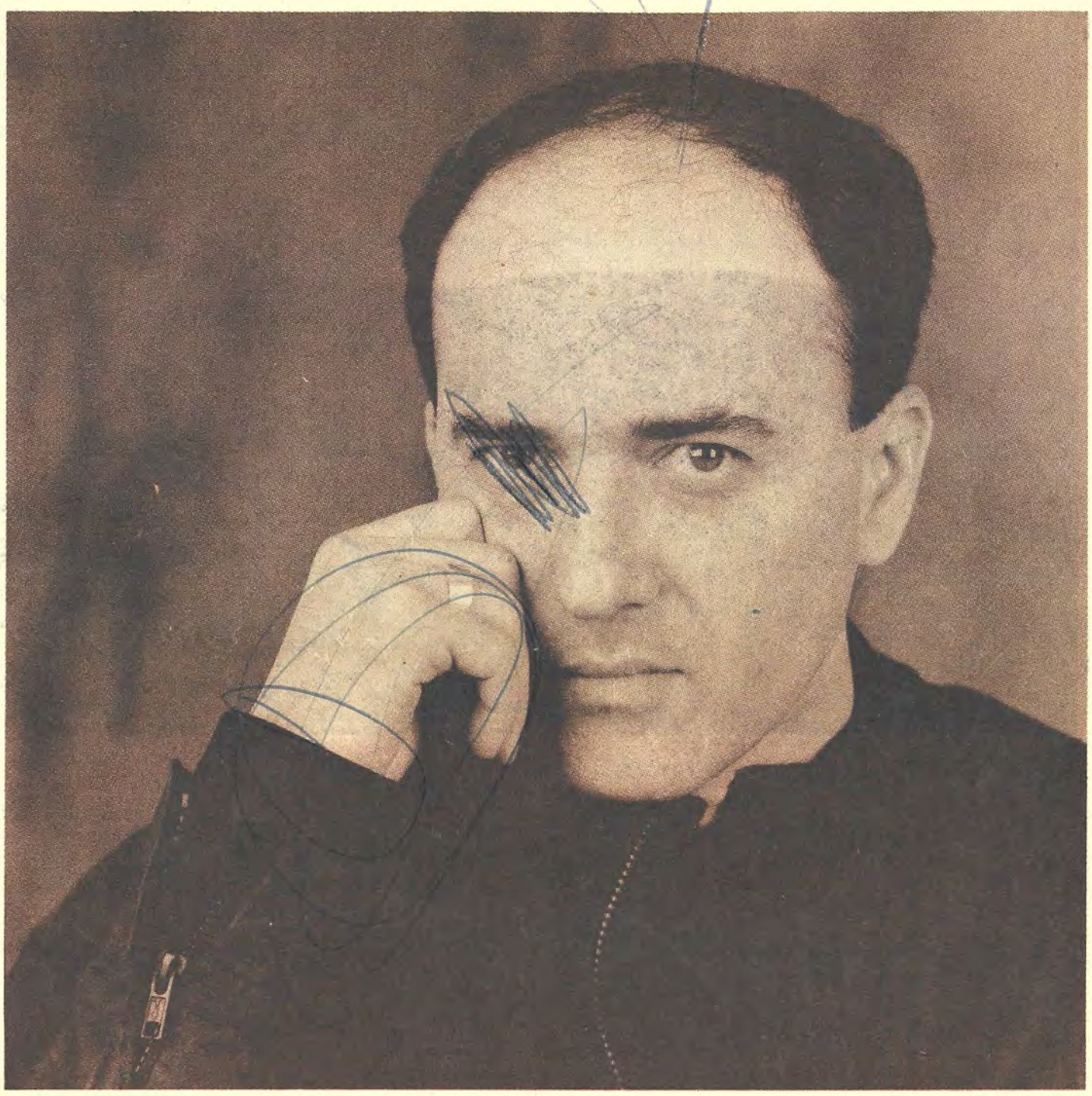

BİR YÜZLEŞME VE MURATHAN'95

Geçilmiş yolları yok saymadığını gösteriyor **Murathan Mungan** son kitabı **"Murathan'95"**le. Geçmiş, sevinç verici olaylarıyla da acıtıyor. Bu bir yüzleşme. "Ama" diyor Mungan "Sonuçta hoş bir toplam olduğunu düşünüyorum."

GÜLDAL KIZILDEMİR

"Keşke, ta başından itibaren 'anonim kimliğimi' bütünüyle koruyacak gizli bir kimlikle yazmış olsaydım kitaplarımı. Hiçbir okur gerçek adımı bilmeden, yüzümü tanımadan, fotoğrafımı görmeden; hakkımda benden ya da başkalarından, doğru ya da yanlış şeyler duymadan okumuş olsaydı beni. Bana açılan tek kapı, kitaplarım olsaydı..." diyor Murathan Mungan. Her "keşke" gibi geç kalmış bir dilek bu. Yazarlığının yirminci yılında, yirminci kitabı Murathan'95 ile karşımıza çıkan ozan, kaçınılmaz olarak bir kez daha okurlarıyla kitabının dışındaki sayfalarda buluşacak, beğendiği ya da beğenmediği bir yığın sorunun hedefi olacak. Oysa Murathan Mungan, son kitabı Murathan'95'in "Geçerken söylenmiş sözler" bölümünde söyleşilerini okurken içini bir hoşnutsuzluk kapladığını, kendine yabancılaştığını ve söyleşi yapmaktan çok hoşlanmadığını söylüyor.

Karşısındaki gazeteciden, bizzat kendinden ya da işin niteliğinden kaynaklanan bir yığın nedeni var bunun. Diyor ki Murathan,

"Ben konuşurken elimi kolumu çok kullanırım.

Bir de ciddiyetle mizah arasındaki koridoru hızlı geçişlerle çok sık kullanırım.

Devamı 2. sayfada

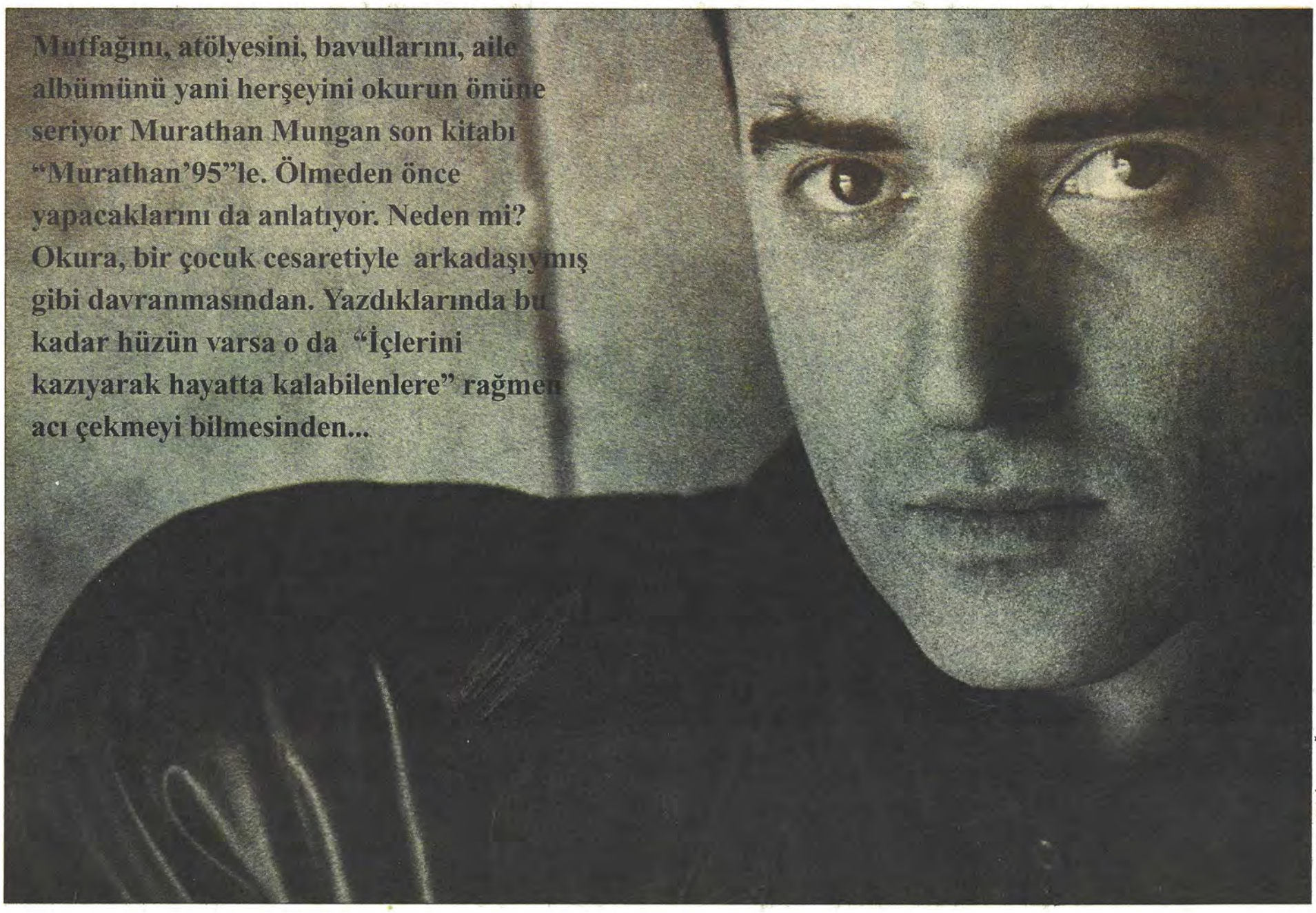

Mutfağını, atölyesini, bavullarını, aile albümünü yani herşeyini okurun önüne seriyor Murathan Mungan son kitabı "Murathan'95"le. Ölmeden önce yapacaklarını da anlatıyor. Neden mi? Okura, bir çocuk cesaretiyle arkadaşıymış gibi davranmasından. Yazdıklarında bu kadar hüzün varsa o da "İçlerini kazıyarak hayatta kalabilenlere" rağmen acı çekmeyi bilmesinden...

Fotoğraflar: MERİH AKOĞUL

Bir yazarın yol işaretleri...

☛ 1. sayfanın devamı

Konuşurken, elinizle kolunuzla anlattığınız, yüzünüzdeki hınzır bir gülümseyişle desteklediğiniz, bir omuz çalımıyla ya da sesinizdeki bir tınıyla kuvvetlendirdiğiniz bir söz, bir ironi, beyaz kâğıdın soğukluğunda bütün anlamını yitirip ciddileşiveriyor ve bazı durumlarda sizin söylediğinizin tam tersi bir anlama hizmet edebilecek bir hale geliveriyor. Sözlü yaptığım söyleşilerin, yazıya geçirilmesinde her zaman yaşadığım ciddi bir sorundur bu. Sözlerinizdeki ironi payı kaybolur, zaman zaman dalga geçtiğiniz hiç mi hiç anlaşılmaz."

Ben dört ay arayla iki ayrı günde yaptığımız çok uzun söyleşiden "sağı solu kırpılmış" amacından uzaklaşmış bir metin çıkmasın diye, hiç kıymak istemediğim halde bazı bölümleri tümden çıkartmayı ama geri kalan bölümlere bazı tekrarların dışında neredeyse hiç dokunmamayı tercih ettim.

Bu arada, ne yazık ki, gerçekten de yüzündeki hınzır gülümseyişi, konuşmasını destekleyen ellerindeki içtenliği, kimi zaman öfkeyi; eski dostlarından ve aşklarından sözederken gözlerinde "bir belirip kapanı veren hemen yok oluveren" kederi aktarmakta son derece aciz kaldım.

Eğer söyleşiyi kâğıda bir film gibi sesli ve görüntülü geçirmek mümkün olabilseydi, Murathan'ın bir yandan konuşup bir yandan kedisi Pişo'yla oynaşırken sesinde oluşan iniş çıkışları iletebilecek; bugüne kadar şiirlerini yazdığı, artık iki parmak arasında tutulamayacak kadar küçülmüş avuçlar dolusu rengarenk kalemi gösterirken yüzünde beliren mağrur çocuksu sevince yakın çekim yapabilecektim.

Murathan'ın kendisiyle söyleşi yapan kimi gazeteciler ile ilgili çok haklı yakınmaları var. Ama bu arada madalyonun öteki yüzünü de ihmal etmemek gerekiyor. Bir gazeteci için de Murathan Mungan hiç de kolay söyleşilir, hakkında yazı yazılabilir bir sanatçı değil.

Kendi yaşadıkları, yazdıkları, duruşu konusunda bunca düşünen ve duyarlı biri olması, sorduğunuz soruları düzeltmesine hatta kimi zaman sizin ağzınızdan yeniden sormasına yolaçıyor.

Ayrıca, Türkçe'yi bakkaldan süt isterken ya da arabasının tamircisiyle tartışırken bile inanılmaz bir akıcılık ve mükemmellikte kullanan biri hakkında cümle kurarken ister istemez tedirginlik yaşıyor insan.

Bütün bunların yanı sıra, benim kendisini adamakıllı tanıyor, izliyor ve seviyor olmak gibi ek bir elverişsizliğim de var.

Alınganlıklarını, kırılganlığını, titizliğini iyi biliyorum.

Sonuç olarak, aşağıda okuyacağınız söyleşide cümle düşüklükleri, sarkmalar, anlam kaymaları varsa, bunlar kısmen gazetenin teknik servisinden, ama büyük ölçüde benden kaynaklanıyor.

Murathan, yazarlığının 20. yılında hoş bir sürpriz ile çıktın ortaya: Murathan'95'le. Ne tür bir kitap bu? Bir tür

229. sayfadan

KIRILGAN

Kırılgan bir çocuğum ben
Yüreğim cam kırığı
Bütün duygulardan önce
Öğrendim ayrılığı
Saldırgan diyorlar bana
Oysa kırılganım ben
Gözyaşlarım mücevher
Saklıyorum herkesten
Ürküyorlar gözümdeki ateşten
Ürküyorlar dilimdeki zehirden
Ürküyorlar o dur durak bilmeyen
gözükara cesaretimden
Diyorlar; Bir yanı sarp bir uçurum,
Bir yanı çılgın dağ doruğu.
Oysa böyle yapmasam ben
Nasıl korurum
İçimdeki çocuğu?
Bir yanım çılgın nar ağacı
Bir yanım buz sarayı

Bu sözler bestecisi Serdar Ateşer tarafından seslendirilmiştir

"Murathan Mungan Retsrospektif" diyebilir miyiz?

Evet bir ölçüde retrospektif denebilir. Benle beni sevenler arasında bir aile içi kitap Murathan '95. Türkiye'de daha önce pek örneğini görmediğim bir kitap. Bir kamera hareketi gibi düşün. Kamerayı şimdiki zamana yerleştiriyorum ve geçmişten bugüne beni ben yapan, Murathan deyince insanların akıllarına gelen bazı işlerden seçmeler sunuyorum. Bir de, mesela bazı dergilerde kalmış, hiçbir kitabın konseptine girmediği için kitaplarda yer almamış, bazıları da yer almayacak kimi öykülerim, söyleşilerim... Bir radyo oyunu, birkaç şarkı sözü, bir zamanlar yazmış olduğum bir müzikalden bilinmeyen bazı parçalar... Kısa, minimal bir roman, yarım bıraktığım bir oyun, çekilmemiş bir film hikâyesi... On yıl önce başladığım, günün birinde bitirmeyi umduğum bir oyunun ilk dört bölümü... Bir de yeni başladığım ama belki yedi sene sonra bitireceğim bir kitabın ilk bölümü... Altı tane kitabın birinci bölümü... Bunları gelecek yıl bitirmeyeceğim açık. Ne zaman bitireceğimi sorarsan, ben de bilmiyorum. Ama şimdiki zamanımı, benim şu andaki heyecanımı okurla birebir paylaşmak istedim bu kitapla. Murathan'95 bir bakıma dün, bugün ve yarın teması arasında örgütlenmiş bir albüm. Bir anlamda, mutfağımı, atölyemi, bavullarımı, aile albümlerimi, her şeyimi belirli bir bağlam içerisinde okurun önüne seriyorum.

Neden böyle bir ihtiyaç duydun?

Aslında kendime bir çeşit "40 yaş armağanı" diyebilirim. Benim serüvenimi merak edenler, yakından izleyenler için bir anlam taşıyacağı gibi bir de "Yahu, Murathan ne yapmıştı bugüne kadar" diyenler için de bir hatırlatmaya yarayacağını düşünüyorum kitabın. Katettiğim yol konusunda, şimdi durduğum

22. sayfadan

...
Büyükannem ise bir Kürt sultanı. Göçerlikten konarlığa geçen ilk Kürt beylikleri'nden. Soyundan gelenler şimdi hâlâ Mardin'in Gercüş ilçesinde yaşıyorlar. Dedesi Hacı Osman Ağa, Kurtuluş Savaşı sırasında Fransızlar'a karşı savaşıyor, çok iyi bir nişancı olduğu için uçaklarını tüfeklerle düşürüyor, Fransızlar'ın esir aldığı Türk paşalarını onların elinden kurtarıyor. Bu yüzden daha sonraki yıllarda sürgünden muaf tutulacaktır.
Babaannem öldüğünde yedi yaşındaydım. Adı Pevruze'ydi. Derin, gölgeli, koyu yeşil gözleri; kararlı, keskin çizgilerin anlamını güçlendirdiği güzel bir yüzü vardı. Çocukluğumun bu güçlü imgesini hep siyah giysiler içinde anımsıyorum. Derinden gelen dumanlı bir sesle konuşur, herkese uzak, ölçülü davranırdı. Bağışlardı ama unutmazdı. Tabakasından çıkardığı tütünü ince, uzun parmaklarıyla sarar, güzel hikâyeler anlatırdı. Arapça'yı bütün çeşitleriyle; Kürtçe'yi, Zazaca, Bothice gibi unutulmuş lehçelerine varana dek bilir; Farsça şiirler, rübailer okurdu. Tam on altı çocuk doğurmuş. Değişik yaşlarda ölmüşler, yetişkinliğini gördüğü ancak altı çocuk kalmış geriye.
Büyük toprakları, büyük mülkleri varmış. Köyleri, şehirde çarşıları, dükkânları, hamamları, kervansarayları varmış. Halep'ten, Musul'dan gelen kervanlara sahiplermiş. Masal kadar zenginlermiş.
Mardin'de dört ayrı kapısı, dört ayrı mahalleye açılan büyük bir malikânede otururlarmış. Büyükbabamın büyükbabası Hacı Abdülgani tarafından Mardin'in Deyr mahallesinde yaptırılan bu bina, hâlâ bütün görkemiyle güneye bakıyor. Deyr mahallesi, adını Deyrizor sürgünlerinden almış. Malikânenin gizemli bir görünüşü vardır; bu kapının açıldığı merdivenlerse hiçbir kata uğramadan doğruca en üst katın avlusuna çıkar. Çocukluğumun büyülü yolculuklarından birini yaptığım bu merdivenleri ve kapıyı yıllar sonra Taziye oyunumda bir kasra yerleştirdim.
... ◄

Henüz beş yaşında. Gazetesi Cumhuriyet.

Büyüyor ve peşi sıra Mardin'i taşıyor...

yer konusunda okura bir gezinme imkânı sunuyorum. Bundan sonra izleyeceğim güzergâh konusunda da okurun bir fikri olmuş olacak. Finalde "Ölmeden Önce" diye bir bölüm var. Burada, ölmeden önce yapmayı düşündüğüm şeyleri sayıyorum. Okura ilk defa bu kadar arkadaşımmış gibi ve çocuk cesareti ile "daha şunu yazmak istiyorum, şöyle düşünüyorum, buna başladım" diye anlatıyorum.

Bu kitabı hazırlarken kendi geçmişinde gezinme imkânın oldu. Bir bakıma kendi dehlizlerine daldın, kendi bahçelerinde dolaştın. Bu yolculuk, ağzında nasıl bir tat bıraktı? Gördüklerinden hoşnut musun?

Her şeyden önce, geçilmiş yolları yok saymamayı çok önemsiyorum. Salt kendi geçmişimle ilgili değil, aynı zamanda bu ülke topraklarındaki bütün edebiyat ve sanat serüveninin içinden geçmeyi de önemsiyorum. Aslında geçmiş, insanı her zaman bir biçimde acıtıyor. Yani geçmişte yaşanmış şeylerin sadece üzücü ve kederli olmasıyla ilgili değil bu, sevinç verici şeyler de acıtıyor. Ama sonuçta hoş bir toplam olduğunu düşünüyorum. Sürekli gelişen biriyim, onu görüyorum kendimde. Evrimleşmemi görüyorum. Üstünde gelip gittiğim rayları oturmuş hissediyorum. Kendime seçtiğim serüvenin arkasında durmaktan da sonsuz bir gurur ve mutluluk duyuyorum. Bir çeşit mazimle güzel bir ödeşme mi diyeyim... Daha doğrusu bir yüzleşme oldu bu kitap benim için.

Geçmişe yaptığın yolculukta hiç durup da, "keşke şunu hiç yapmamış olsaydım" ya da "şimdi olsam başka türlü yapardım" dediğin olmadı mı?

"Keşke şunu tamamlasaydım"ların dışında büyük üzüntülerim yok. Bana suçluluk duyuran pişmanlıklar taşımıyorum en azından... Aslına bakarsan, samimi olarak hep kendime seçmiş olduğum doğrularda ilerlemiş olduğumu düşünüyorum.

Kitabına aldığın eski metinlerinde değişiklikler ve düzeltmeler yaptın mı?

Hayır. Başka bir yazar bazı yazıları neredeyse yeniden yazmayı tercih ederdi. Ben bu kitapta okuyucunun karşısında çıplak durmayı düşündüm. Ben, çünkü, her zaman çıplaktım. Sanatta çıplaklığa önem veriyorum. Çıplaklık derken, beni yakından tanıyan biri olarak marazi bir teşhirciliği kastetmediğimi biliyorsun. Fakat insanlar okurun karşısına giyinik de çıkmıyorlar çoğu kez; kuşandıkları imgeleri ile çıkıyorlar. Bu, sanatın doğasına ve sanatçı olmanın seçimine aykırı bir şey bence... Zaman o imgenin tuğlalarını tek tek düşürdüğünde bakıyorsun arkasında bir şey yok. Bu türden çok acıklı, hazin figürler var kültür tarihimizde.

Okur böylesi bir çıplaklığı talep ediyor mu sence? Moda deyimle "cilalı imaj" devrinde yaşıyoruz. Allanıp pullanmış metinlerin albenisine kapılan okurların sayısı artmıyor mu acaba günden güne?

Benim yazdıklarım, çok kendime benziyor. Yazar olarak üstüme başıma benziyor yazdıklarım. Bu da, entelektüel düzeyi ne olursa olsun, her insanın sezgileriyle ve duyarlılığıyla gördüğü bir şey. Bunu sevmeyen okur da oluyor dediğin gibi. Kimi okur bir imgeye kapılmak istiyor, onu da anlıyorum. Ama beni seçenlerin zannediyorum kendilerine verdikleri cevaplar çok açık ve net. Beni sevmeyen insanların bile bende takdir ettikleri bir şey var, ben hiçbir zaman yazıyı bir üçkâğıda ve numaraya dökmedim. Yani sanatın gerektirdiği bütün teknik gayreti, bütün kurgu bilgisini elbette yazdıklarıma koyuyorum, ama bunu bir gözboyamacılığa dönüştürmüyorum. Ben hesap üzerine kitap yazmıyorum. Sadece ruh akrabalarıma mektup yazıyorum. Onlardan gelen cevaplar da, bir noktada buluştuğumuzu gösteriyor.

Geçenlerde konuşurken "Bir süre şiirle arama bir mesafe koyacağım" demiştin. Şiir yazmayı bir süre için bırakıyor musun yani?

Aslında şiiri bırakmak değil tabii... Ben hayatta bir şair olarak duruyorum. Sonuçta ne yaparsam yapayım benim dünyadaki duruşumun merkezinde şiir var. Yaşarken de öyle yaşıyorum. Ancak bir süre şiirimi dinlenmeye almak istiyorum. Şiir serüvenime biraz yabancı gözle, biraz daha kutuptan bakmak istiyorum. Ustalığa yaslanarak kendi kendimi taklit etmek, çoğaltmak, çok iyi yaptığım işlerden bir iki tane daha yapmak istemiyorum. Şiir konusunda kendimi kampa çekmek istiyorum. Yazan ve düşünen insanların zaman zaman bu tür kapanmalara ihtiyacı vardır diye düşünürüm. Belki benim de böyle bir deneyime ihtiyacım var. Bu arada şiir okumayı hatta belki şiir yazmayı sürdüreceğim. Ama şiir yazmamaya çalışarak yapacağım bunu.

Çalışma masanda bilgisayar görünce nedense irkildim. Bana sen şiirlerini sanki hep beyaz kâğıda kurşun kalemle yazarmışsın gibi gelirdi...

Öyle zaten. Benim için şiir, kâğıt ve kurşun kalemdir. Yazdıktan sonra daktilo ederim. Sonra üstünde gene kalemle çalışırım. Farklı kâğıtlara aktardıkça hep yeni bir şey okuyormuş gibi olursun. Şiir oturana kadar kâğıt ve kalem değiştirmenin sanki şiiri zenginleştirdiğini düşünürüm. Bilgisayara şiir bittikten sonra aktarıyorum. Yani sadece dizgicilik aşamasında bilgisayar kullanıyorum...

Son zamanlarda şiir saygınlığından çok şey kaybetmedi mi sence? Şiiri yaşayan ve yazan biri olarak neye bağlıyorsun bu durumu?

Şiir çok fazla rakiple karşı karşıya son zamanlarda. Şiir dünyada bir yandan klasik bir değermiş gibi görünüyor, öte yandan gündelik kurda çok aşağılanıyor, çok küçümseniyor. Çünkü insanlar aslında artık kalplerini küçümsüyorlar. Kendi hayatlarındaki şiiri bir tür gerçeklik ve gerçekçilik adına öldürüyorlar. Gündeliğe bu denli teslim olmuş bir toplumda şiir "Hadi şimdi biraz da duygulanalım" diyerek, insanların bir akşamüstü ayırdıkları 15 dakikada gözlerini nemlendirerek ve kısarak kısa bir spazm halinde yaşadıkları bir duygulanma anı biçiminde yaşanıyor ve sonra hemen çıkılıp hayata dönülüyor. Şiir okunurken sese ve yüze tuhaf bir yapmacıklık gelir ya, benim şiirim hiç böyle şeyleri kaldıran bir şiir değil. Aksine alçak sesle, içe akan bir sound'u vardır. İster **Yaz Geçer** gibi daha kentli şiirlerim, ister **Sahtiyan** gibi daha doğulu şiirlerim olsun, bu türden bir pozculuğu hiç kaldırmıyor. Şiirimi doğru sesle okumuyorsan, zaten sevmiyorsun da...

Şiirim üzerine konuşmaktan rahatsız oluyorum aslında, çünkü şiir çok mahrem bir şey. Şiirin uluorta yüksek sesle konuşulmasında hep özüne aykırı, ruhuna aykırı bir şey olduğunu düşünüyorum. Bir şairin şiirini tartışması bana nasıl sevişti̇ğini anlatması gibi geliyor.

Murathan, yazdıklarında özellikle şiirinde acılar, hazlar, tutkular ama en çok da hüzün var. O yoğun hüznü yaşarken de taşıyor musun?

Aslında yazdıklarımın çoğunda hüzün olduğu doğru, ama yaşanması ve başedilmesi gereken bir şey olarak var. İnsanların çoğu acı çekmeye, kederlenmeye karşı öyle derin korkular taşıyorlar ki, ancak içlerini kazıyarak hayatta kalabiliyorlar. Oysa sanatın, en azından benim yakınlık duyduğum sanatın ☛

DERGİ'DEN

Merhaba,
Ölümün iyisi kötüsü olur mu? Galiba oluyor. Ölümlerin en kötü türlerinden biri sürgünde ölmek. 12 Eylül'den sonra sürgünde ölümü sık sık yaşadık. Yaşasaydı yarım yüzyılı geride bırakacak sanatçımız Sümeyra da sürgünde öldü. 25 Mayıs onun doğum günüydü. Sesi ile kulaklarımızda yaşayan Sümeyra'yı anlatan bir yazı yazmasını Aydın Engin'den istedik. Çünkü o Sümeyra'nın arkadaşıydı, hem de sürgün arkadaşı. Hasret içinde ölüme giden yıllarının da tanığı.
Sayfalarımızı yaptıktan sonra Sümeyra için Almanya'da yazılmış bir şiir faksladılar dergimize. Bir bölümünü aktarıyoruz. Şöyle diyor Sulhi Bedir, Sümeyra adını taşıyan şiirinin bir kıtasında...
"Sevgi sundum
Turna oldum umut taşıdım
Yaman yaşadım hasreti
Anlar mısınız?"
Bu haftaki dergimizin kapağında Murathan Mungan'la yapılmış bir söyleşi var. Murathan'la Cumhuriyet Dergi adına Güldal Kızıldemir konuştu. Hınzırca sorular ve hınzırca yanıtları okumaya hazır olun.
Murathan Mungan'ın albümünden kullandığımız çocukluk fotoğraflarından birine, özellikle dikkatinizi çekelim. Çünkü onu kaybetmemek için çok özel önlemler almak zorunda kaldık. Beş yaşında çekilmiş bu fotoğrafında Murathan bir gazete tutuyor elinde: Bir Cumhuriyet gazetesi... Kapakta kullandığımız fotoğraflar ise Sıtkı Kösemen'e ait. Hem Murathan'a hem de Güldal'a bize ayırdıkları uzun saatler için teşekkür ediyoruz. Çünkü bu söyleşiyi okurken büyük bir zevk aldık.
Dergimizde keyifle okuyacağınız bir başka röportaj daha var. Tuğrul Eryılmaz, Yeşilçam'ın genç kızı Selma Güneri ile konuştu. Yazıyı gönderirken de hayranlığını dile getirmeyi ihmal etmedi: Selma Güneri, gerçekten hâlâ çok güzel...
Önümüzdeki hafta yeni bir dergide buluşmak üzere güzel bir hafta sonu dileriz hepinize...

İpek Çalışlar

CUMHURİYET DERGİ
İMTİYAZ SAHİBİ: **BERİN NADİ** ■ BASAN VE YAYAN: **YENİ GÜN HABER AJANSI BASIN VE YAYINCILIK A.Ş.** ■ GENEL YAYIN YÖNETMENİ: **ORHAN ERİNÇ** ■ GENEL YAYIN KOORDİNATÖRÜ: **HİKMET ÇETİNKAYA** ■ YAZI İŞLERİ MÜDÜRLERİ: **DİNÇ TAYANÇ** (SORUMLU), **İBRAHİM YILDIZ** ■ YAYIN YÖNETMENİ: **İPEK ÇALIŞLAR** ■ GÖRSEL YÖNETMEN: **AYNUR ÇOLAK** ■ REKLAM: **MEDYA C**

KAPAK FOTOĞRAFLARI: **SITKI KÖSEMEN**

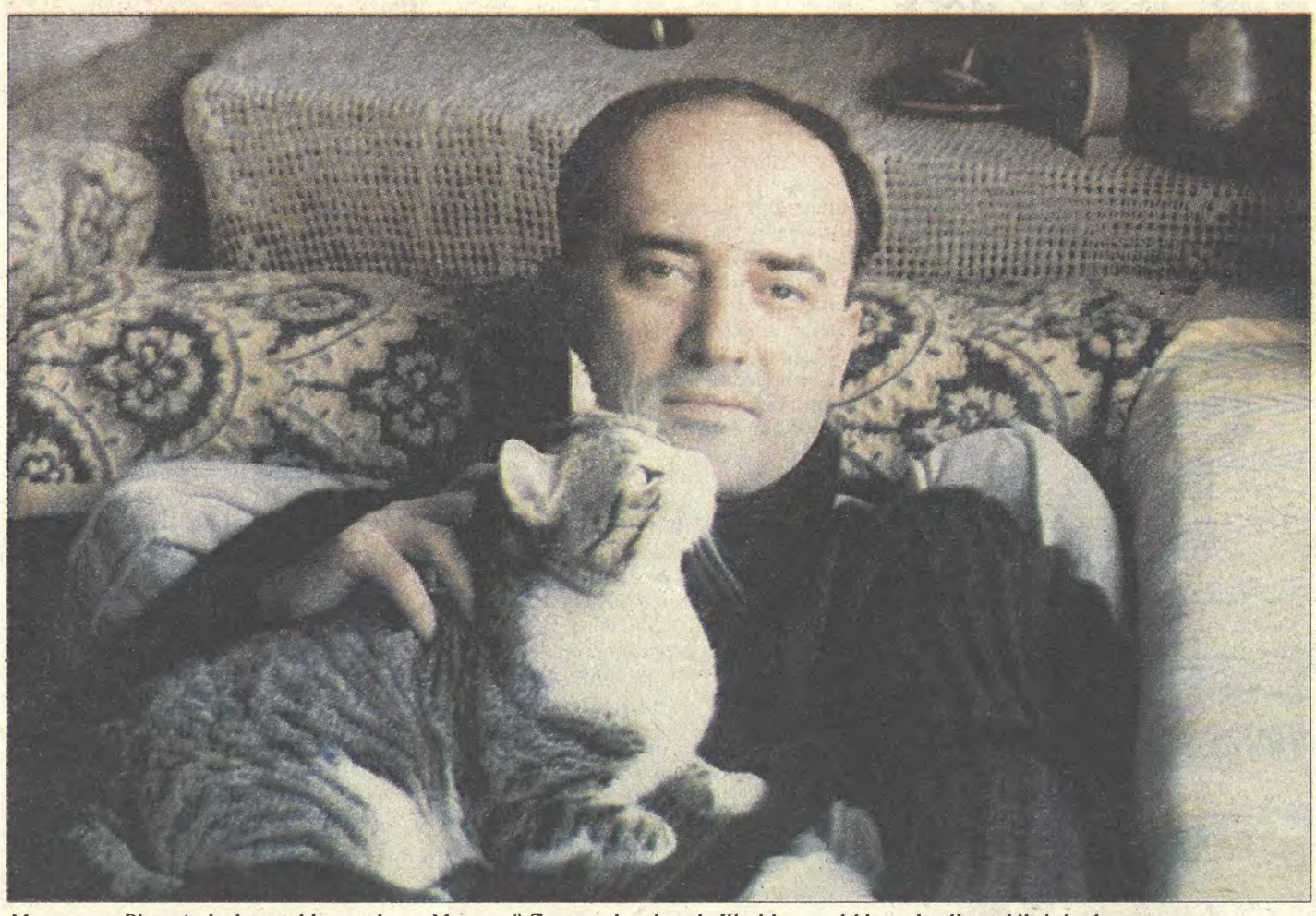

Mungan ve Pişo. Acılarla nasıl başa çıkıyor Mungan? Zamana bırakarak. Kimi kayıtsızlıklarında elbette kibrinin de payı var...

372. sayfadan

(...) Beyin gövdeyi nasıl kilitliyor? Ya da gövdenin geri tepmesi beynin kilitlerini her zaman açamıyor. Bunlar derin konular. Ben bunları Foucault'dan değil, hayattan öğrendim. (...) Türkiye'deki erkek olmak kimliği ya da erkek şiddeti üzerine birçok kişiden daha fazla düşünme ihtiyacı hissediyorum ya da buna zorunlu kılındım diyelim. Bu konuda arkasında geniş bir hayat bilgisinin durduğu bir sözüm var ve ben de bunu yazıyorum.

(...) İnsanlar ilişkiden ziyade, sığınma, korunma, saçak altına sağınma, himaye edilme istiyorlar. Ya da tam tersi, yönetmek, hükmetmek istiyorlar. Diş geçirebileceği, canını yakabileceği birini istiyor. Bedenin arzulanabilirliğini, sevilebilir olmanın ıspatını ya da gücünü kullanmanın sarhoşluğunu ararken ilişki aradıklarını sanıyorlar. Onların hüsranı, aşk hüsranı değil, ego hüsranı. Zaman zaman Rastlantı Tanrısı'nın karşımıza çıkardığı hoş sürprizler vardır, doğru. Doğru yerde, doğru zamanda, doğru insan... Bunları hiç hafifsemiyorum ama şunu da unutmamak gerek: Her ilişki kendi matematiğini bulur. Kendilerine ayrı ayrı dünyalar kurmayı başarmış insanların birlikteliğinde her zaman sağlam ve dayanıklı bir yan bulurum."◀

➡ yapmasıgereken şey insanlara bütün duygularını yaşamalarını söylemek ve bunlarla baş etmenin olanaklarını sunmak... Ayrılıktan ve hüzünden söz etmeden, tek başına bir aşktan sözedilebileceğini zaten düşünemiyorum. Benim yaptığım şey kalbin bütün duygularını gözealmak.

Aşkın olanaklarından biri de ayrılıktır... Ve hüzün. Ben insanlara kendilerini gözealmalarını söylüyorum. Ben, sonrasında çekebileceğim her türlü acıya rağmen aşık olma yeteneğimi kaybetmek istemem doğrusunu istersen.

Kaybetmeyi gözealarak mı başlıyorsun bir ilişkiye?

Bir olasılık olarak, evet. Yani ayrılacağım diye aşktan kaçılmaz ki... Ayrılacaksam ayrılırım ama aşkın bütün güzelliklerini de yaşamaya talibim.

Yapabileceğimiz şey sadece acıyla nasıl başedebileceğimiz konusunda düşünce ve duygu üretebilmek. Ama asla görmezden gelmeye çalışmak, yok saymak değil.

Sadece aşkta değil, zorlandığımız her alanda yok sayma geleneği üzerine kurulu bir toplumda yaşıyoruz...

Ve pek çok şeyle de yok sayarak başedebileceğimizi zannediyoruz.. Ben yaşamın bütün karmaşası, bütün çelişkisi ve bütün acılarına rağmen birey tarafından alımlanması, hayata geçirilmesi ve ödeşe ödeşe ilerlenmesi gibi bir anlayışı var etmeye çalışıyorum yazdıklarımda.

Bir zamanlar içini müthiş acıtan bir ayrılıktan sonra yazdığın bir şiiri bugün okurken hâlâ ürperti duyuyor musun?

Bu sorunu "78 yılında aşık olduğun birine bugünkü aklın ve duygularınla aşık olur muydun" diye sorarsak, hayır olmazdım. Ama bu, ne yazdığım ne de yaşadığım şiiri değiştirir. Çünkü samimiyetle inanıyorum ki beni buraya getiren o yaşadığım ve yazdığım şiirler oldu.

Bir dönem şiirini paylaşan dostların şimdi neredeler? Birlikte yürüdüklerin var mı, yoksa hepiniz ayrı yollara mı saptınız?

Birinci halkam dediğim dostlarımla bağlarım sürüyor. Yani biz biraz birlikte büyümüş bir çevreyiz. Bazı pürüzler, gerginlikler filan oluyor ama artık birbirinin zaaflarını, eksikliklerini, fazlalarını gören insanlar olarak bir çeşit birlikte yaşama ritmi oluşturduk. Ama daha büyük bir halkayı kastediyorsan, ben insanların hayatlarında öldürdükleri şiiri onlara geri veremem.

Şimdi çok farklı yerlere savrulmuş dostlarımız var ve onlar zaman zaman birlikte paylaştığımız maziden sanki aynı şiddetle söz ediyormuşuz gibi söz ediyorlar. Ama eminim ki şimdi Ece Ayhan onlar için yalnızca bir marka. Artık Ece Ayhan'ı hissedemeyecek yerdeler. Mazilerindeki herhangi bir okul ya da askerlik anısı gibi hatırlıyorlar bir dönem bir şair ya da bir şiirle yaşadıklarını. Yaşadığımız olayları aynı biçimde biriktirdiğimize inanmıyorum.

"Kalbimde düşman yarasından çok, dost yarası var" demiştin, hatırlıyor musun? Nasıl başa çıkıyorsun acılarla? Üstünü örterek mi? Dönüştürerek mi? Ödeşerek mi? Nasıl?

Zamana bırakarak... Borges, "en büyük intikam kayıtsızlıktır" diyor. Benim kimi kayıtsızlıklarımda elbette kibrimin de payı var. Aslında ben, özünde, elimde olmayan nedenlerle, özür dileyerek söylüyorum iyi bir insanım. Bunu değiştiremiyorum. Barışçıl bir insanım ve uyumluyken daha üretken oluyorum; kendime daha iyi geliyorum. Ama sonuçta ben de duyguları, duygusal şiddetleri, tutkuları olan biriyim. Tarih aşırı bir öge, görmüş geçirmiş peygamber numaraları yapacak değilim. Ama hayatımı dil tutturmakta bile zorluk çek-

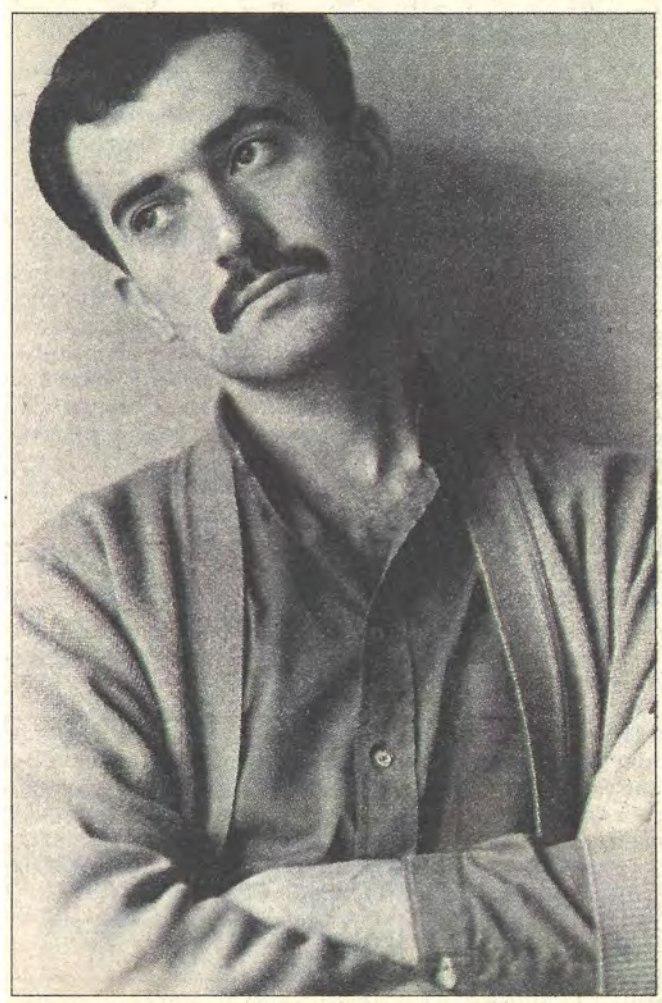

Fotoğraf: MUSTAFA DORSAY

"Bir yanım çılgın nar ağacı / Bir yanım buz sarayı"

478. sayfadan

KEŞKE

Deniz kokulu
taşlar döşenmişti
yollara
Ben bile
bilmiyordum nerde
ayrıldık
söndür küllenmiş
sözcüklerini geçmiş
zaman
savaran firezleri
geç
yorumu
gökyüzüne
bırakılmış
uçurtmalı tepeleri
uzun bir yol için
aldığın ne varsa
bırak ardında
saklayabilseydim
dalgın bakışlarımı
böyle zamanlar için
saçlarımı
taradığım sular,
rüzgâr ve karanlık
bak adın yazılı
yeşim taşından
örtülü duvarda

9 Haziran 1991
Ludwigshafen

"Oysa böyle yapmasam ben/ Nasıl korurum / İçimdeki çocuğu?"

tiğim küçük intikamlar üzerine kurmak istemiyorum. Biriyle ödeşeceksem, bu onun ömrünü aşan bir intikam olmalı. O kişi ölüp gittikten sonra bile ondan sonraki kuşaklara ağır bir lanet gibi bırakabilmeliyim. Bu çapta bir düşman edinmek de kolay değil tabii.

Murathan, siyasetle kendi arandaki bağı nasıl değerlendiriyorsun? Aktif olarak siyasetin içinde yer almıyorsun, ama nasıl demeli, adeta aktif bir siyasi kimliğin var...

Siyasi bir duruşum var diyelim, bu belki anlatır. Ben bir yanıyla çok ahlakçı bir insanım ve bu yüzden etik duruşu çok önemsiyorum. Etik duruşu hep bireysel ahlak planında temellendiriyorum. Zaten bireysel ahlakını geliştirmemiş kişilerin bir sosyalist ahlaka dahil olduklarını düşünelim, sosyalizmin geçirdiği ilk sarsıntı ile birlikte bütün ahlakların iflas etmesi kaçınılmaz oluyor. Ben etika, poetika ve politikayı hep bir arada düşünüyorum. Poetika derken sadece yazdığım değil, yaşadığım şiiri de kastediyorum. Yani özel hayatıma giren insanlarla da yazdığım şiirin kalitesine yakın bir şeyler yakalamak istiyorum. Politikayı da etika ve poetikadan bağımsız bir şey olarak düşünemiyorum. Büyük tasavvurların, büyük hayallerin, hayata ait ütopyaların, şiirlerin peşi sıra düşündüğüm bir şey politika.

Ayrıca ben, özel hayatların da ne kadar politik olduğunu bilenlerdenim. Yani genel ve özel hayatının altında imzası durmayan insanların politikalarına her zaman kuşku ile yaklaşıyorum.

Murathan'95'e dönelim yeniden. Kitabın, senin kişisel tarihine, duygusal serüvenine ışık tutuyor. Aynı zaman dilimi içerisinde bir de yaşadığımız ülkenin siyasi tarihi ve serüveni var. Sen bu iki tarih arasında sürekli denebilecek bir paralellik görüyor musun yoksa yer yer seni mutlu ya da rahatsız eden kopmalar, çelişkiler oluyor mu?

Ben kimi öykülerimde bu hesaplaşmayı yaptığım için kitapta çok özel bir bölüm ayırmadım buna. Güldal, bakıyorum da, benim sosyalizm içindeki duruşumda geçmişten bugüne temel bir değişiklik olmamış. Görüşlerimde tabii farklılıklar var ama benim o zaman itiraz ettiğim, ya da huzursuzluğunu duyduğum, ancak çeşitli baskılardan ötürü dillendiremediğim temel şeyler bugün de aynı. Baskı derken, salt başkaldırının baskılarından değil, insanın kendi üzerindeki baskısından da söz ediyorum. Tabii zaman insanın kimi sertliklerini yumuşatıyor, köşelerini yuvarlıyor, olgunlaştırıyor ama bana kimliğimi sosyalizm içinde arattıran unsurlar hâlâ geçerli. Ben çok alt sınıftan geldiğim ya da parasız olduğum için sosyalizmi seçmiş değilim. Kendi sınıfımdan vazgeçerek sosyalizmi seçtim ve beni kendi sınıfıma geri gönderecek köprüleri atarak orada kaldım.

Aslında Türkiye'de bu tür sorunları benden çok daha fazla cevaplamak durumunda olan insanlar var. Eskiden solcu olup bugün solcu olmayan insanların nasıl evrildikleri konusunda üç aşağı beş yukarı bir fikrimiz var. Ama hâlâ solcu olan insanlar hakkında kendi ağızlarından pek bir şey bilmiyoruz. Bence 12 Eylül ile birlikte elektrik kesintisine uğradılar ve karanlıkta mahçup mahçup oturuyorlar. Ben şu ya da bu nedenle hâlâ bir dönem büyük sol fraksiyonlarda öncü kadroda yer almış insanların öykülerini, kitaplarını okumak istiyorum. Ancak ölü başına bir kitap bile düşmüyor. Türk solunun öldürücü bir tembelliği var.

Sözünü ettiğin insanlar sağda solda kimi açıklamalarda bulunuyorlar zaman zaman. Ama gerçek bir yüzleşmenin nedense hep uygun zamanı bekleniyor.

Evet ama o söyledikleri zaman, hiçbir zaman gelmedi. Şimdi her şeyin zamanı aslında. Uygun zamanı belirleyecek bir kurum, kişi ya da merci mi var? Türkiye büyük bir çatlama yaşıyor. "Kol kesiliryen içinde kalır" ya da "Aman ele güne rezil olmayalım" tavrını bir kenara bırakmak gerekiyor. Açıklığa, dürüstlüğe ve soyunma kudretine her zamankinden daha çok ihtiyaç olan bir dönemden geçiyoruz bence.◀

BEKAR SOK. SAN HAN NO.16/4 BEYOĞLU İSTANBUL
Ogzala
TEL:0.212 293 91 95 252 30 39
FAX:0.212 252 37 96
DOĞA TURLARI
GÜNÜBİRLİK YÜRÜYÜŞLER
02 Haziran Pazar Kurtköy Trans
02 Haziran Pazar Sülüklügöl
09 Haziran Pazar Serinderi
09 Haziran Pazar Erikli Yaylası
16 Haziran Pazar İnönü Yaylası
16 Haziran Pazar Maden Deresi
23 Haziran Pazar Uçansu
Günübirlik Geziler 1.250.000,- TL.
YAYLA TURİZMİ 08-16 Haziran /15-23 Haziran 22-30 Haziran / 29 Haz.-07 Tem. KARADENİZ YAYLALARINDA BİR HAFTA
TRANS TOROS 22-30 Haziran / 29 Haz.-07 Tem. 06-14 Temmuz ALADAĞLAR'DA BİR HAFTA
AYRINTILI BİLGİ İÇİN ARAYINIZ.

YAZ'a GİRERKEN
1 Haziran Cumartesi
DOLUNAY'da BOĞAZ'da TEKNE TURU... 1.250.000,-TL.
9 Haziran Pazar
DELMECE YAYLASI
Yürüyüşü..1.250.000,-TL.
16 Haziran Pazar
SERİNDERE
Yürüyüşü..1.250.000,-TL.
Haftalık Yaz Gezileri (Kaçkar, Aladağ, Barhal) ayrıntıları için arayınız!
GÖÇERLER FOTOĞRAF KULÜBÜ
MİRALAY NAZIM SK. 36/3 (Mc Donald's çaprazı) KADIKÖY-İST.
TEL: (0216) 414 44 74.. (0216) 336 58 43
FAKS: (0216) 347 62 97

MIRkelam & 4 kardeşi aileler arıyor.
Sevinç Biay
246 71 09 - 233 83 10

"TEKERLEKLİ SANDALYE KAMPANYASINA KATKIDA BULUNMAK BİR İNSANLIK GÖREVİDİR"
Ziraat Bankası Sirkeci Şb.
304420/718-5
Bedensel Eng. Dayanışma Der.
Tel: (0216) 370 81 66 - 441 08 34

BAŞKENT GÜNLERİ

60. yıldönümünü kutlarken

MÜŞERREF HEKİMOĞLU

Çağrı kartında **"Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman Demirel ve Hanımefendi"**nin de onurlandıracağı yazıyor. Konukların en geç saat 19.45'te CSO salonunda bulunması isteniyor. Sahnede de kocaman bir çiçek sepeti var, ama Cumhurbaşkanı yok. Belki yorgun bir gün geçirdi, belki son dakikada önemli bir işi çıktı ve güzel bir olayı yaşayamadı. Devlet Konservatuvarı'nın 60. yılını kutlayamadı. Gözlerim Genel Sekreter **Necdet Seçkinöz**'ü, **Bozkurt Güvenç**'i aradı ama onları da göremedim. Protokol koltuklarında Anayasa Mahkemesi Başkanı **Yekta Güngör Özden,** Meclis Başkanı'nın eşi **Betül Kalemli** ve Kültür Bakanı **Agâh Oktay Güney** var. Protokolde belli koltuklar boş ama salon dolu. Devlet Konservatuvarı'nın öğretim üyeleri, eski öğretmenler, eski öğrenciler. Elbet boşluklar da var. Örneğin **Cüneyt Gökçer**'i göremedim, programda yer alan Cumhuriyet Kantatı adlı yapıtın bestecisi **Nevit Kodallı**'yı da, CSO'dan, Devlet Balesi'nden, Operası'ndan, tiyatrolardan da çok az kişi var. Acaba neden? Cüneyt Gökçer'in bu gecede bulunmaması ilgi çekti gerçekten: Altmış yıllık konservatuvarın elli dokuz yılını konservatuvarda geçirmiş nerdeyse, **Carl Ebert**'in en iyi öğrencisi, asistanı, tiyatro bölümünün öğretim üyesi, kaç kuşağı eğitti, aydınlattı bu sanat dalında. Gecede yer ve rol alması beklenirdi doğrusu.

Gelmeyenler güzel bir olaydan yoksun kaldı bence. Gelenler de çok duygusal saatler yaşadı. **Hikmet Şimşek** ulusal kimliğimizi vurgulayan güzel, uyarıcı bir konuşmayla seslendi başkentlilere. Sahneyle salon birleşti giderek. Kurtuluş filminden üç parça çaldı orkestra, karoya salondakiler de katıldı, bir başkent korosu, bir Cumhuriyet korusuyla kutlandı 60. yıldönümü. Değerli sanatçımız **Muammer Sun** da yıldızların parladığı bir gece yaşadı kuşkusuz. Ben de **Suna Kan** ile yanyana izledim bu yıldızlı geceyi, elbet büyük coşkuyla, gözlerimizde yaşlarla, anılarla kuyruklu yıldızlara selamlarla. Salonda değiller ama müzik devriminin öncüleri, konservatuvarı ilk bitirenler, sahneleri parlatanlar, uluslararası boyutlara ulaşanlar, müzik dünyasının genç yıldızları arasına katılanlara dek yeniden yaşadım konservatuvar olayını. Hacettepe Üniversitesi'ne bağlandığı dönemi de baştan sona yaşadım ben. Cebeci'den Beşevler'e taşındı, ancak uygulama sahnesi hâlâ bitmedi! Yirmi beş yıl geçti aradan! Öğrenciler adına konuşan **Ayşın Işımser** de, Müdür **Erol Gömürgen** de vurguladı bu olayı. Kültür Bakanı'na bir gönderme kuşkusuz. Bakan Güner de şaşkınlığını gizlemedi. Sayın Bakan 60. yıldönümünü kutlamayı mutlu bir olay diye düşünüyor. Kuşkusuz mutlu bir olay, ama mutsuzluğu da belirtmek gerekir. Bugün kaç konservatuvar var ülkemizde? **Atatürk**'ün müzik devrimi böyle mi geçekleşir? Niçin başka konservatuvarlar kurulmuyor, niçin başka orkestralar oluşmuyor, nerde konser salonları, genç öğrenci yüreklice seslendi Bakan Güner'e, işsizlik tehlikesini belirtti, çalışacakları alan açılmasını istedi. Müdür Gömürgen de altını çizdi bu gerçeğin. Konuşmalar doğru adrese ulaştı mı bilmem?

İsmet Paşa'dan bu yana çok az devlet adamı görüyorum CSO salonunda. Örneğin **Bülent Ecevit** hiç gelmiyor son yıllarda, **Erdal İnönü** başkentte değil artık. Konservatuvarın 60. yılı da CSO'nun eski salonunda kutlanıyor! Gökdelenler yükseliyor ama CSO çağdaş bir salona kavuşamadı hâlâ. Nasıl Kavuşsun? DYP Genel Başkanı **Tansu Çiller** bir kez olsun gelmedi konserlere, ANAP Genel Başkanı Başkanı **Mesut Yılmaz** da öyle, **Erbakan**'a bir sözüm yok! Operada namaz kılan RP'li milletvekili de kaza namazı kılmayı bilmiyor anlaşılan! Ya da doğrudan sorun yaratmak istiyor!

Nerden nerelere geliyor güzel ülkemiz. Müzik devriminin gelişmesi beklenir mi bu koşullarda? Konser salonları özellikle açılmıyor belki de, konservatuvar bitirenlerin işsiz kalması öngörülüyor belki de. Nota da bilmeyen piyasa şarkıcıları medyanın da pompasıyla milyonlar kazanıyor, hangi kanalı çevirsen alaturkalığın doruğunda olaylarla karşılaşıyorsun, Klasik Batı Müziği'ni, çağdaş müziği çok az duyabiliyorsun. Hikmet Şimşek'in ekrandaki savaşını da saygıyla izliyorum her zaman. Hemen belirteyim müzik devrimini yozlaştırma, geriletme çabalarına karşın devrim giderek güçleniyor. 19 Mayıs Bayramı nedeniyle düzenlenen gençlik konserleri kanıtlıyor bu gerçeği. Önümüzdeki günlerde de yeni konserler, Anadolu turları var. Kuvayı Milliye'nin son oyununda **Can Atilla** geldi yanıma, bir kaset verdi, o güzel müziği yaratan genç besteci Can Atilla. O da Devlet Konservatuvarı'ndan, sanırım keman bölümünden, müzik öğrenimi yapmasaydı bu destan müziğini dinleyemeyecektik değil mi? Daha nice Can Atilla'lar, **Fazıl Say**'lar var kimbilir, nice tohumlar var. Yeşermek için bekliyor ama boy veremiyor! Kimi dostlarla Cebeci'deki eski konservatuvarı da hüzünle anımsadık o akşam. Şimdi Mamak Belediyesi var o tarihsel binada. Oysa bir müzik müzesi olabilirdi. Benim kuşağım ilk konserleri o konservatuvarın salonunda dinledi, müzik ve tiyatro dalının değerli ustaları ders verdi o konservatuvarda, başkentin tarihinde önemli yeri var. Bu yanlışın mutlaka düzelmesi gerekir bence. Cumhuriyeti kuranların gerçekleştirdiği çok önemli bir devrim o çatı altında gelişiyor, güzel ürünler veriyor, değişik dallarda değerli sanatçılar yetişiyor. Fotoğraflar, anılar, eski çalgılar, kitaplarla güzel bir müzeye dönüşebilir o tarihsel bina. Salonunda oda konserleri verilebilir, bir yanlışlık geç de olsa düzelebilir. Söz müzikten bugün. Bir piyano ikilisinin, **Elif** ve **Bedii Aran**'ın piyano teknolojisine yaptığı katkıyı duydunuz mu? Bu katkıyla yeni tür bir piyano, **Aran piyanosu** oluşuyor. İki piyano birleşiyor, iki kapak yerine bir kapakla birinin ötekini bastırması önleniyor, kuşkusuz tınlama da değişiyor. Gratien Steinweg firması olaya el koymak istiyor ama Aran çiftinden patent hakkını alamıyor. Bana **Gülmen Öztrak** verdi bu güzel haberi, Aranlar'ın yakın dostu, müziksever bir başkentli, piyano edebiyatını iyi bilir ve de çalar. Elbet çok sevindim, ayrıca üzüldüm. Aran çiftinin müzik dalında güzel tırmanışları var, çift piyanoda teknik bir yenilik yapacak kadar. Ancak bir iletişim kopukluğu var, başkentin göbeğinde yaşıyorlar ama çok uzak, uzun süredir bir konser vermediler. Dahası konserlere de gelmiyorlar hiç. Plakları, CD'leri de yabancı ülkelerde satılıyor yalnız. Sanatçılar yaşadıkları ülkeye, toplumlarına böylesine yabancılaşamaz bence. Bu soğukluk iletişim kopukluğu nerden kaynaklanıyor acaba? Yanıt bekleyen bir soru değil mi? ◀

Yıllar boyunca tüm konserlerin 1 No'lu izleyicisi İsmet İnönü.

Doğum günü
25 Mayıs'tı...
Sümeyra dediler
adına, soyadı da
Çakır. Onunla
birlikte büyüdü sesi .
Mimar oldu ama bir
ev olsun yapmadı.
Sesinin, türkülerin
peşi sıra yürüdü.
Enternasyoli
söyledi,
Venceremos'u.
Sürgünde yerleşti
göğüslerine ur,
dallarını saldı
bedenine. Yaşasaydı
ellisinde olacak,
Zincirlikuyu
Mezarlığı'na da
yabancı kalacaktı
Sümeyra...

De ki öldü, siyah gözlü... Ya ses?

AYDIN ENGİN

Bir biyografi nedir ki ?.. Bir yaşamın öyküsü, bir biyografide nasıl ve ne kadar yansır?..

Sümeyra Çakır 1946'da Edirne'de doğdu...

Demek yaşasaydı 50 yaşında olacaktı. Bir yarım yüzyılı geride bırakacaktı. Ona bunu çok gören neydi ? Kanser ! Salt kanser mi gerçekten ? Ya kanser kadar acı veren örselenmeler, itilip kakılmalar, mutsuzluklar ve sürgünler ?..

...Doğum günü 25 Mayıs'tı...

Tam da bu ay. Tam da bu günler. Kirazların, eriklerin, zerdalilerin gelin olduğu ay. Kavakların pamukladığı ay... Frankfurt'ta, Sossenheim semtinde, Julius Leber Sokağının oralarda da pamuklayan kavaklar, duvak takmış kirazlar vardır, bilir misin ?

...1969'da...

1969. Çoşkular çağrıştıran günler. Paris'te üniversite duvarlarına "Yasaklamak yasaktır" yazılalı henüz bir yıl olmuş. 6. Filonun denizcileri, Dolmabahçe'den denize dökülmüş. Dolmabahçe, Teknik Üniversite'ye bir kuş uçumu, bir taş atımı. Harun Karadeniz sağ. Ama aslan gibi sol bir sağ. Bir genç kız. Edirneli. Genç, ürkek... O bereketli çalkantılarla yoğruluyor bilinci. Genç kız yol ayrımında.

...1969'da İstanbul Teknik Üniversitesi'ni mimar olarak bitirdi....

Edirneli yoksul bir aile. Galiba bir küçük memur ailesi. Mutluluktan uçtular mıydı acaba? Az şey mi bu ! Kızımız, biricik kızımız mimar oldu. Evler, binalar yapacak. Kimbilir, belki de zengin olacak, para kazanacak. Çok para belki de...

Brahms ve Su...

...Mimarlık eğitimi sırasında ve daha sonra, 1971 yılına kadar İstanbul Belediye Konservatuarı Ses Eğitimi Bölümü'ne devam etti. Konservatuvarda antik aryalar, Schubert, Schumann, Brahms gibi Alman romantik bestecilerinin lied (=şarkı) literatürü üzerinde ses ve müzik eğitimi gördü...

Genç kız yol ayrımında parayı değil müziği seçti. Hiç ev yapmadı. Hiç bina yapmadı. Uzun bir mimarlık eğitimine rağmen müziği seçti. Sonra öğretmenini buldu. Belki de öğretmeni onu buldu. Buluştular.

...1971 yılında halk türkülerinin söylenişi ve yorumlanışında bir ekol oluşturan Ruhi Su ile ses, türkü ve saz sanatı üzerinde çalışmaya başladı. Birlikte İstanbul'da kurulan "Dostlar Korosu" çalışmalarını yönetti. 1977'de davetli olarak gittiği İngiltere'den sonra Fransa ve İsveç'te konserler verdi. Aynı yıl Batı Berlin'de yapılan "Nazım Hikmet Haftası"na katıldı....

Kim bu kız allahaşkına. Bu plili ekose etekli, az biraz tombiş, yanakları al, gözleri zifiri gece. Utangaç mı utangaç. Ne süs, ne çalım. Salt ses. Salt türkü.

- Sahi Ruhi Bey, kim bu genç kız allahaşkına...

- Adı Sümeyra'dır. Sümeyra Çakır. Öğrencimdir. Sesi ustasıyla yarışır. Birde şu sahne çekingenliğini üstünden atmasını öğretsem ona.

Ruhi Su kimseye kola y kola y "öğrencim" demez. Kendi kendini "Ruhi Su"nun öğrencisi ilan edenleri ciddiye almaz. Kırmaz ama bağrına da basmaz. Bu kızı basar. Biraz da öğümür gibi elinden tutup sahnenin önüne çıkarır gibi tanıştırır:

- Adı Sümeyra'dır. Sümeyra Çakır. Öğrencimdir.

İşçi sınıfına bir ses...

...1978'de Havana'da yapılan "XII. Dünya Gençlik Festivali"ne...

Anımsadın mı o günleri? Özgürlük, bağımsızlık, sosyalizm ateşlerinin tutuşturduğu genç kızlar ve delikanlılar grev çadırlarından çıkar kantine giderlerdi. Kantinden çıkarlar miting alanına. Bütün sözler "işçi sınıfının öncülüğünde..." diye başlardı. Çöl bedevileri Yemen'de, uçsuz bucaksız çalılıklar ülkesinin çocukları Angola'da sosyalizm kuruculuğuna kalkışmışlardı. Güney Amerika'da gerillanın kentlisi de, kırlısı da mevzilerine çekilmişlerdi. Ağır kayıplar vermişlerdi ve savaşım yöntemlerini sorguluyorlardı...

Anımsadın mı o günleri? Bütün yazılar "Dünya sosyalist sistemi, uluslararası işçi hareketi ve ulusal kurtuluş hareketleri..." kalıbıyla başlardı. Küba'ya giden Anadolu gençleri çok ciddi çocuksuratlarıyla uçaklara binmişler, dansetmenin ve şarkı söylemenin sosyalist ahlaka aykırı olmadığını öğrenmenin şaşkınlığıyla dönmüşlerdi.

Sen o günlerde Sümeyra'dan "Venceremos"u dinledin mi hiç? Üç telli sazla şarkı söyleyen o genç kadının Schumann, Brahms ve Schubert eğitiminin meyvelerini derlediğine tanık oldun mu hiç ?

Olmadıysan yazık.

...1979'da Bulgaristan'da yapılan "Alen-Mek Festivali"ne çağrılı olarak katılan Sümeyra, 1979'da Türkiye Maden İş Sendikasının "İşçi Korosu"nu yönetmeye başladı...

Madem ki öncüdürler, müzikte de öncü olmalılar. Genç kadın buna inandı. Müziğin öncüsünün eğitimden geçmiş olması gerektiğini yaşayarak öğrendi. Ama gene de öncülere türküyü iyi, güzel ve doğru söylemeyi de öğretti.

Gel de şaşma, "öncü"nün korosu, sendika kongresinde "Enternasyonal" söyledi. Gel de şaşma. Çok güzel söyledi. Kusurlarını korobaşı örttü. Korobaşı eğitimliydi. Brahms, Schumann, Schubert ve Ruhi Su... Sonun başlangıcı Enternasyonal'de gizliydi.

...1980'de Batı Berlin İşçi Korosu ile birlikte yaptığı "Barış ve Gurbet Türküleri" plak çalışması Federal Almanya'da Pleane Yayınevi tarafından yayınlandı. 1980'de Batı Berlin Senatosu'nun düzenlediği "Türkiye Kültür Haftası"na katıldı. O tarihten sonra çalışmalarını Federal Almanya'da sürdürmek zorunda kaldı...

Neden dersin ?

O ses şimdi sürgünde...

Enternasyonal söylendi diye dava mı açtılar? O elinde saz, ayağında -hâlâ- kalın öğrenci çorapları ve yüreğe işleyen sesli genç kadının 142. maddeyi ihlal ettiğine mi karar verilmiş? "...mezkur suç sendika kongresi esnasında, kalabalık bir samiin önünde işlendiğinden teşdiden (=şiddetlendirilerek)..." mi denmiş? Yedi buçuk yıl hapsi mi istenmiş?

Gel de dön. Hele hele göğüslerde kuşkulu urlara rastlandığı günlerde gel de ülkeye dön, 12 Eylül'ün son provaları yapılan askeri hapishanelerde urlarınla birlikte yaşa.

Harun Karadeniz, 1971 Darbesi'nde atıl-

dığı Maltepe Askeri Mapushanesinden vakitlice serbest bırakılaydı yaşar mıydı dersiniz? Lipo Sarkom'un tedavisi yokmuş, kanserlerin en acımasızı oymuş. Ama gene de vakitlice tahliye etseydi onu generaller, yaşar mıydı dersiniz?

Sümeyra Çakır'ın sürgün günleri başladı..

...1980'de Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin başkenti Berlin'de "Uluslararası Politik Şarkı Şenliği"ne katıldı...

Enternasyonal'in özgürce söylendiğini gördü. Birlikte mırıldandı. Çokşaştı. Yanındaki, yöresindeki Almanlar, Enternasyonali bu kadar güzel mırıldanan genç kadına kulak verip çokşaştılar.

...1981'de...

Ne demek biliyor musun 1981? 12 Eylül karanlığının Avrupa'da bir genç kadının da yüreğini karartmasıdır. Bütün yurda dönüş umutlarının tükenişidir.

Sen sürgünü bilir misin? Yurdundan uzak olmayı ve bedeninde ölümün urlarıyla yaşamayı öğrenmeyi bilir misin?

...Alman ve Türkiyeli sanatçıların düzenlediği "Memleketimi Seviyorum-Nazım Hikmet" turnesine katıldı. 1984'de Berlinli tiyatro sanatçısı Pegy Lukacs'la birlikte "Kadınlarımızın Yüzleri -Şiirler, Türküler" programını hazırladı. Piyanist Vera Sebastian eşliğinde "Brecht-Eisler-Ruhi Su Türküler" programı İngiltere, Hollanda, Federal Almanya'nın bir çok kentinde büyük bir ilgi ile karşılandı...

"Konser bir çok Türk için 'yaban elde bir nebze vatan', Almanlar içinse farklı bir kültür dünyasında yapılmış bir geziydi. Sazın alışılmadık tınısı ve değişik ritm, deneyimsiz kulaklar için yaşanılası bir olaydı. Herkese umut taşılayan bu başarılı konser, birlikte yürünecek yolda, karşılıklı yakınlaşmanın önemli bir adımı olmuştur." (Erlangen Nachrichten Gazetesi / 1984)

"Germanisch National Museum'un salonunu tıka basa dolduran Türk ve Alman konuklara konser veren Sümeyra 15. Yüzyıldan başlayarak Nazım Hikmet'e kadar Türk Halk Müziği'nin dününe ve bugününe ait örnekler sundu. Sümeyra yalnız kendi 'Barış ve Gurbet şarkılarını' söylemekle kalmadı. Benzer bir Alman halk şarkısı olan 'Bir Kara Bulut Geçiyor'u da yorumlayarak kültürlerarası yakınlaşmanın sinyalini de verdi." (Nürnbergen Anzeiger Gazetesi'nin müzik yazarı Dirk Andreas)

Bunlar sahneyi aydınlatan onlarca kilovatlık ramp'ışıklarına yansıyanı. Ya sahnenin arkası. Ya siyasal hırsları, kültürlerinin, insancıl duygularının kat be kat ötesindeki Parti şeflerinin hoyratlığını nereye yazmalı? Yaşamlarında Sümeyra ile tanışmalarını bile biyografilerine almaları gereken adamların, o genç kadını itip kakmalarını nerede anlatmalı? Kanser uru mu daha çok acıtır; gönül verilmiş, yaşam adanmış sosyalizm ülküsü uğruna katlanılan kabalıklar; örselenmeler, örgütsel düş kırıklıkları mı?

"Şişman tavuk" ağlatınca...

... Alman tiyatro sanatçısı Erich Schaffner'le birlikte hazırladığı "Pir Sultan Abdal'dan Nazım Hikmet'e Şiirler, Türküler" programının ilk gösterisi Nürnberg National Museum'da yapıldı. Sümeyra 1987'de Avustralya'ya davet edildi. Sydney Operası'nda ve Melbourn'da konserler verdi....

Frankfurt'ta bir konseri izlemeye arkadaş zoruyla gelen kibirli, küstah ve sarışın bir Alman, ayağında kalın çoraplar, üstünde dümdüz siyah bir entari, entariden daha kara bir çift kocaman göz, bir bağlama ile sahneye çıkan genç kadını gördüğünde, yanındakilere duyurmacasına sordu:

- Bu şişman tavuk nerden çıktı şimdi?

"Şişman Tavuk" Alman'ı duydu. Ona laf yetiştirmeyi denemedi. Yüzümü allar bastı. Türküye başladı.

Konserin bitimine yakın o sarışın "Arien" ağlıyordu. Bu kez ne kibirli, ne küstahtı. Sanatın değerini bilecek kadar eğitilmişti. Sahneden yükselen gümrah sesin türküleri ise acıyı, kederi ve yurt sevgisini anlatıyordu. "Arien"in çocukluğunun geçtiği o karanlık 2. Dünya Savaşı sonlarının yıkımlarını anımsatırcasına...

...Sümeyra 5 Şubat 1990'da sonsuz türküsüne başlayarak aramızdan ayrıldı...

Ya 5 Şubat'a giden günler?... Sen hiç kanser urunun öldürücülüğünü bilincinde taşıyarak ve son ameliyatlardan sonra da urların bütün bedeni sardığını öğrendiğinde... Örneğin otomobil ehliyeti alman için sürücü kursuna yazıldın mı? "Durumunuz çok iyi Frau Çakır. Alın bu raporları hastane başhekimine götürün" deyip eline tutuşturulan zarftaki o rapora, bindiği arabada kaşla göz arasında gözatıp ve doktorun "Aziz meslektaşım, artık yapılacak hiç bir şey kalmadı, kanser bütün bedeni sardı" diye yazdığını okuduğunda içini çeke çeke ağladın mı?

Ve sen nasılsa güneşli bir Şubat günü Frankfurt Hava Limanı'nda, ibadet edercesine sessizce toplanmış "yoldaşlar"ının ıslak gözleriyle izlediği tabutunun içinde vizesiz, izinsiz ve vatandaşlıktan atılmış ve kederli, Anayurdumun yolunu tuttun mu?

Yaşasaydı bugünlerde 50 yaşını bitirecekti. Yarım yüzyılı geride bırakacaktı.

1996'da, bu gecikmiş bahar günlerinde, kirazların, eriklerin ve zerdalilerin gelin olup duvak taktığı, kavakların pamukladığı bu günlerde o anayurdunda, Zincirlikuyu Mezarlığı'nda yatıyor... ◀

Yaşasaydı, ellisinde olacaktı. Siyah gözleri, birlikte büyüdüğü sesi ve gülüşüyle...

PAZARIN PENCERESİNDEN

Nâzım'ın bir mektubu

SELÇUK EREZ

Nâzım Hikmet'in evrakının arasında vaktiyle Refik Erduran'a yazmış olduğu bir mektubun suretinin bulunduğunu ancak tarihinin, üzerine bir şey dökülmüş olduğundan çok silik olduğunu, okunamadığını öğrenmiş bulunuyoruz.

Sayın Refik Erduran
İstanbul,

Canım Refikciğim,
Son iki mektubuna cevap yazmakta şimdiye kadar gecikmemin sebebi yeni evinin adresini bilmememdi. Neyse, geç de olsa gene mektuplaşmak imkanı hasıl olduğundan dolayı fevkalade memnunum. Moskova'da hayatım şu ara durgun geçiyor; önümüzdeki mevsime bir piyes yetiştirmeye çalışıyorum.
Sana bu mektubu bilhassa iki sebeple yazmak istedim: İlki Simone de Beauvoir'in yeni kitabından bahsetmek.... İkincisini birazdan söylerim..: S. de Beauvoir, "La Force des Choses" adını verdiği kitabında bak bizim macerayı nasıl nakletmiş... Gerçeğini ikimiz de bildiğimizden yüzde kaçının doğru olduğunu sana anlatacak değilim: "Palette'de Nâzım Hikmet'le öğle yemeği. 17 yıllık hapis hayatı ve şimdi kalp yüzünden günde 12 saat yatmak zorunluluğu. Çok tatlı ve cazip bir adam. Hapisten çıktıktan bir yıl sonra kendisini nasıl iki defa öldürmeye teşebbüs ettiklerini anlatıyor... Sonra.. askere alınmak isteniyor. Yaşı elliydi ve muayenesini yapan doktor binbaşı şöyle demiş:
- Güneşin altında yarım saat ayakta kalırsanız ölürsünüz; ancak ben, sıhhatinizin iyi olduğunu bildiren bir belge imzalamaya mecburum!
Bunun üzerine motorlu küçük bir sandalla, fırtınalı bir gecede, Boğaz'dan Karadeniz'e açıldı. İyi havada Boğaz sıkı kontrol altında olurdu. Bulgaristan'a varmak istiyordu ama bu havada imkansızdı.. Yanlarından bir Romen şilebi geçti. Adını haykırarak şilebin etrafında dönmeye başladılar. Mendil salladılar ama durmadılar. Onları tam iki saat izledi. İki saat sonra durdular ve Bükreş'ten talimat istediler. O sırada kayığın motoru bozulunca Nâzım bir ara her şeyin bittiğini düşündü.. Sonunda kendini gemiye aldılar..."
Refik, o günü hayatta kaldıkça unutamam, seni de beni bütün tehlikeleri gözönüne alarak o hırçın denizde o şilebe kadar götürdüğünden anmamam mümkün değil.
Bu mektubu yazmamın ikinci bir nedeni de var demiştim: O hatunun seni evine çağırıp bazı konularda danıştığını, bazı şeyler, bu ara kendisine bana yaptırdığın gibi bir motor gezisi yaptırmanı kendisini karasularımızın dışına çıkartmanı istediğini öğrendim.
Onu yeterince tanıyıp tanımadığını bilsem belki bu mektubu sana yazmaz, yazarsam da bu kısmını katmaz, sadece havadan sudan bahsederdim. Eskiden ben de onun tesirinde kalmış, onun için bazı şeyler yazmıştım:
"Saçları saman sarısı kirpikleri mavi
elleriyse gümüş şamdanlarda mumlardı.."
Ancak foyası çıkınca, gerçekleri anlayınca şiirlerimden birini o"Ruhu Lordlar Kamarası Kadını" az bilenlere tarif etmek için yazdığımı belki de bilmezsin. Sana şimdi bu şiirimin en can alıcı kısmını orijinal haliyle sunuyorum:
- Yaman esiyor be karayel yaman!

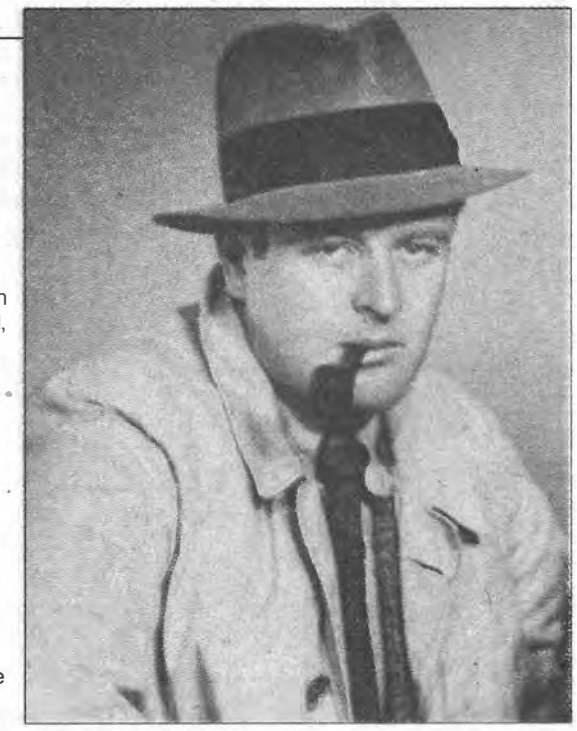

Nâzım Hikmet'ten Refik Erduran'a...

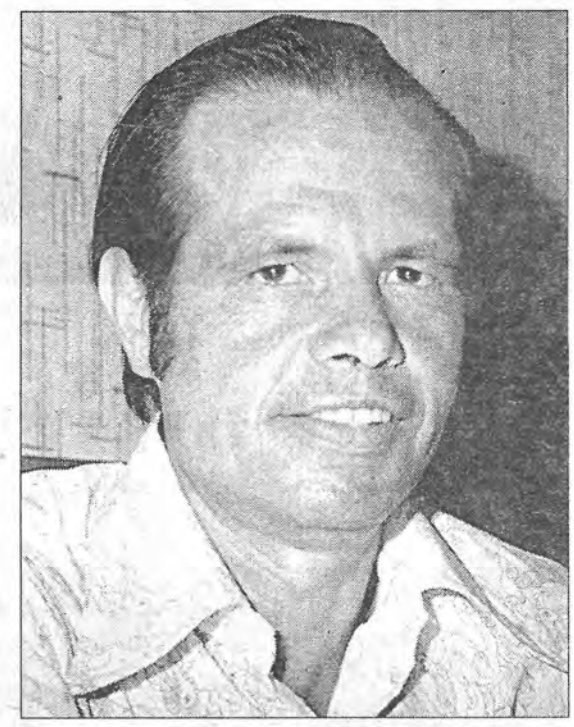

Sakın özünü Hazer'in petrol hilesinden
aman!
Aman oyun oynamasınlar sana
- Aldırma bacım ne çıkar
ne çıkar bir seçim boyu,
kudurtsun
karayel
suları,
Hazer petrolleriyle başlayan, foyası çıkınca
Hazerdir mezarı!
Çıkıyor reyting'i anketlerin
iniyor reyting,
Çıkıyor reyt..
iniyor reyt..
Çık..
in..
çık..
in..

Refikçiğim, sakın kimseye bizlere sunduğun bu hizmetleri sunma, bu memleketi gerçekten sevenleri bulundukları yerlerde muazzep etme. Sakın gafil avlanıp itimad etme; tutar, Liberya bandıralı ama Yunanlı armatöre ait gemiye varınca seni denizin ortasında tek başına sırılsıklam bırakır rezil eder..
Sevgili Refik, gözlerinden hasretle öperim. Macit'e halama, Samoşa selamlar.

Nâzım ◀

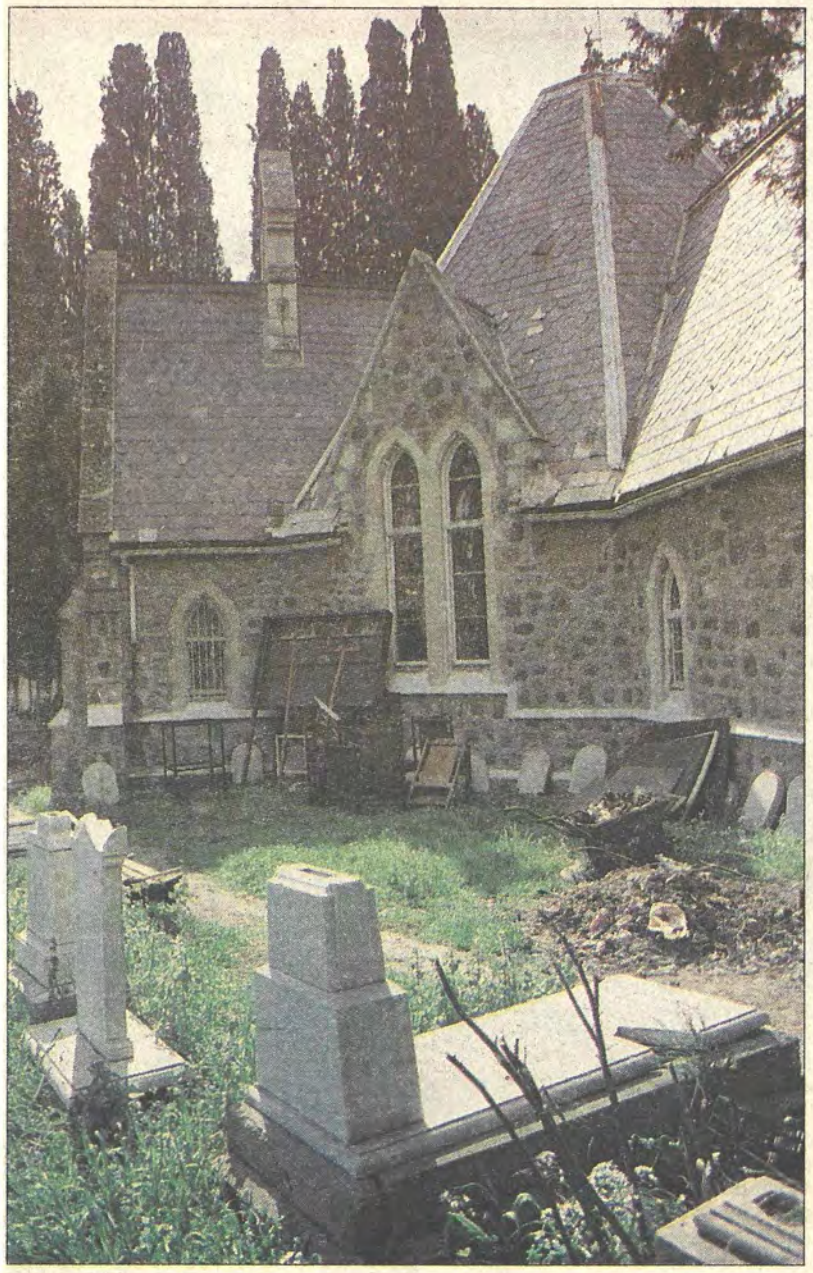

İzmirli levantenlerin en varsılları yatıyor bu kilisenin bahçesinde.

Yıllar öncesinin **İngiliz Protestan Kilisesi** önce terkedilmiş, ardından Belediye Meclis Salonu ve Nikâh Dairesi olarak kullanılmış. Son olarak kültür ve sanat merkezine dönüştürülen kilise, Bucalılar'a kültür hizmeti veriyor.

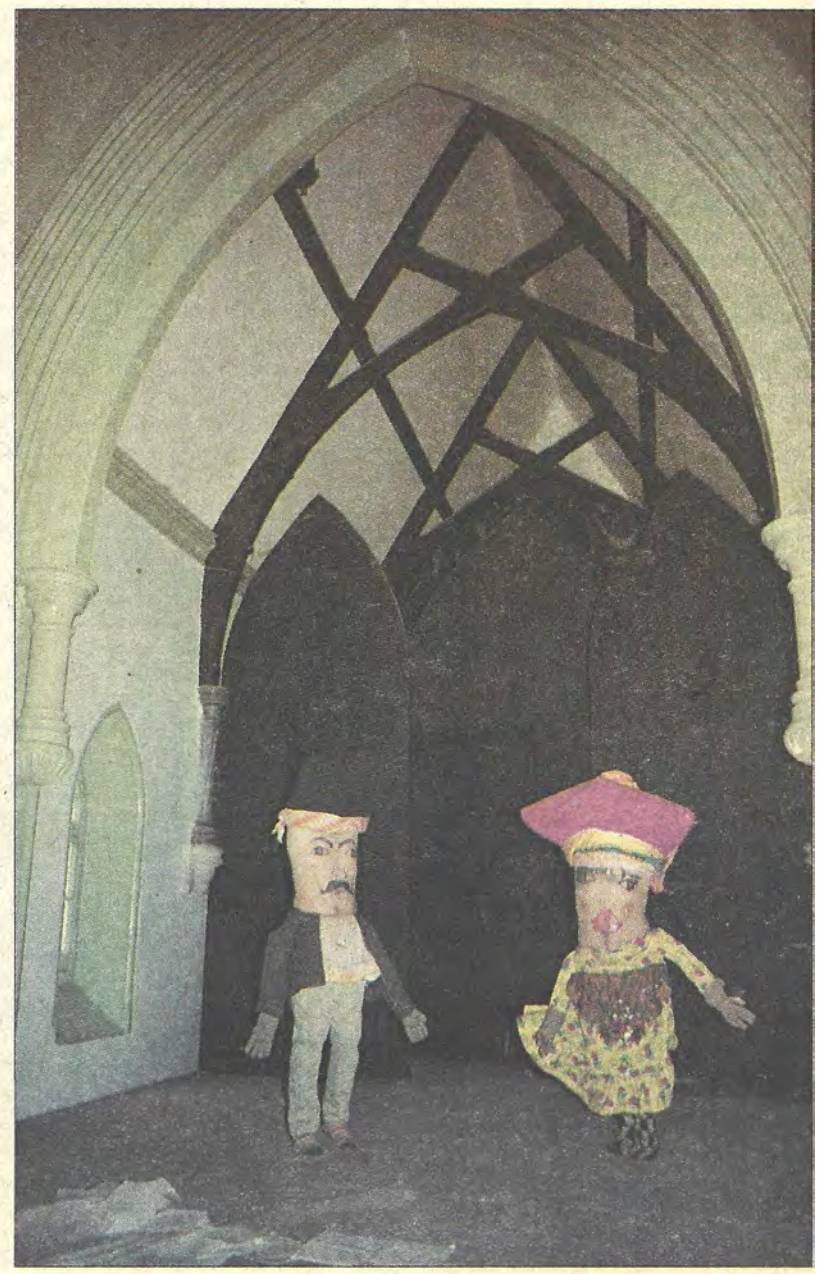

Dini törenlerin yapıldığı yerde artık sanat gösterileri sunuluyor.

Kilisenin sahipleri gidince...

Buca'daki İngiliz Protestan Kilisesi'nin içten görünümü. Burası bir dönem de kütüphane olarak kullanılmış...

YAZI VE FOTOĞRAFLAR:
ÜMİT OTAN

Büyük demir kapı yavaş yavaş açılıyor. Yabancılaştırma efektleriyle donatılmış bir mekandasınız sanki... Yönetmen birazdan "motor" da diyebilir. Bir korku filminin ilk çekimleri de başlayabilir...

Napoliten bir şarkının romantik titreşimleriyle yeni varsayımlar üretmek zorunda kalıyorsunuz. Ayağınızın altında mermer mezarlar uzanıyor ama burası mezarlık değil. Karşınızda haçvari planla yapılmış kilise görünüyor, ama burası kilise de değil...

Osmanlı'nın son dönemlerinde İzmir'in ekonomisinde hatta siyasetinde söz sahibi olan azınlıklar, kentin en havadar, en sakin yöresine konutlarını yaptılar. Birinci Kordon ve Alsancak'ta ticari, bağlarla çevrili Buca'da da "özel" yaşamlarını sürdürdüler. Evlerinin mimarisiyle, yaşam biçimleriyle, kiliseleriyle levanten bir kültür oluşturdular. Görkemli köşklerinin birçoğu hâlâ ayakta. Dönemin en varsılları da "ibadet" yaptıkları kilisenin bahçesinde yatıyor bugün...

Göğü delen çam ağaçlarının arasında dar bir patika yol. Yolun bir tarafında Gout, Rees ailelerinin fertleri yatıyor. Diğer yanda Forbes'ler, Griffitt'ler. Küçük ama görkemli mimarisiyle İngiliz Protestan Kilisesi sizi 1800'lü yıllara götürüyor. Kapıdaki tahta pa-

nodaki ilanla yine bugüne dönüyorsunuz: "İzmir Devlet Opera ve Balesi Şan Konseri" ... Opera sanatçısı Necla Çetin şarkısını sürdürüyor. Org sesi çok eskilerde kalmış, piyano "artık ben varım" diyor.

İngiliz Protestan Kilisesi Buca'dakilerin içinde en ilginç olanı. Hem mimarisi hem de 1838'den bu yana "serüveni" ile. Küçük ölçekteki bu yapı, ilginç bir geometriye dayalı ahşap konstrüksiyon sergiliyor. Haçvari planın bir ucunda koro ve kilise mihrabı, karşı uçta giriş ile vestiyer yer alıyor. Her iki yan uçta da org yeri ve rahip odası. Yapıyı, ahşap ayakta tutuyor, pencerelerdeki renkli vitraylar salonu sanki ışıkla boyuyor. Salon, rahip odasının altındaki merkezi sistemle ısıtılıyor. Beş oktavlık çift klavyeli kilise orgunun tuşları kırılmış, bakımsız. Kimseler yüzüne bakmıyor.

Serüven başlıyor

Bu kilisenin yaşadığı serüven oldukça sıradışı.. 1838'de yapımı tamamlanıyor. Kiliseyi yalnızca önemli azınlık aileler kullanabiliyor. Diğerleri ise başka kiliselerin yolunu tutuyor. Kilise bahçesindeki mezarlarda yatanlar ise aslında kilisenin gerçek "sahipleri". Kurtuluş savaşı sonrası yabancıların bir kısmı çekip gidiyor. Başta Forbesler olmak üzere birkaç aile, kalıyor. Sonra üzüm bahçeleriyle, yeşiliyle güzel Buca "keşfediliyor". Ardından yapılaşma başlıyor. Buca genişledikçe yeşil azalıyor. Levanten evleri koca apartmanların arasında soluksuz kalıyor. Uzun yıllar, kilisenin ne kapısı açılıyor, ne de buraya kimsecikler uğruyor. 1961'de Buca Belediyesi'ne devredilene kadar yalnızlığa terkediliyor. O günden bugüne adı kilise olarak kalsa da işlevleri değişiyor.

Önce Belediye Meclis Salonu olarak "hizmete giren" kilise, daha sonra belediye evlendirme memurluğu ve düğün salonu oluyor. Mezarların arasından geçiliyor, evlendirme memurunun karşısına oturuluyor, "evetler" söyleniyor, halaylar çekiliyor. Bu hareketli ve çok gürültülü günler uzun sürmüyor. Bu kez daha "ağır başlı" bir mekana dönüştürülüyor; emlak vergi dairesi yapılıyor. Vergi ödemek için kuyruğa giren asık suratlı insanların mekânı, "bu işe" de fazla "katlanamıyor". Bir süre de kütüphane olarak gençlere hizmet veriyor. Ama İngiliz Protestan Kilisesi'nin başına gelenler bununla da bitmiyor. Son durak: Buca Kültür ve Sanat Merkezi...

Ama Bucalılar'ın çoğu habersiz, bir kültür ve sanat merkezine sahip olduklarından. Üniversiteli gence soruyoruz, "haberi yok". Kilisenin çok yakınlarında, bahçesinde oturan orta yaşlı kadın da bilmiyor. Oysa gündüzleri ayrı, akşamları ayrı sanat etkinlikleriyle hareketli bir yaşamı var kilisenin, pardon kültür merkezinin. İşin ilginci Kültür ve Sanat Müdürü Okan Sim de çalıştığı yerle ilgili fazla bir şey bilmiyor.

Aslına uygun olarak yapılan kilise sandalyelerinde oturanlar, koro ve kilise mihrabındaki sanat etkinliğini izliyor, tarihle içiçe olmanın da tadına varıyor. Gündüzleri birçok genç kız çeşitli el işi kurslarını burada görüyor, aynı anda sahnede, akşamki etkinliğin provaları yapılıyor. Renkli giysileriyle dans edenlerin görüntüsüyle, vitraylardan ve şamdanlardan yansıyan ışıklar değişik duygular yaratıyor, "eski zaman"la "şimdiki zaman" birbirine karışıyor...

Bir gün yolunuz düşerse Buca'daki eski adıyla İngiliz Protestan Kilisesi, şimdiki adıyla Kültür ve Sanat Merkezi'ne uğrayın. Siz gelmeden biraz önce hazırlanmış hissi veren "korku filmi platosu"nu aşıp, Napoliten şarkının peşine takılın. Dünyanın hiçbir sanat merkezinde yabancılaştırma efektlerinin buradan daha güçlü olamayacağına siz de inanacaksınız... ◀

Tim Robbins Amerikalı folk şarkıcısı Gil Robbins'in oğlu ve Susan Sarandon'un kocası. Bir gün tiyatro sahnesine dönme hayali kuruyor. Gelmiş geçmiş Hollywood yıldızları içinde hiç yıldıza benzemeyenlerden. Yönetmenlikte de iddialı. "Ölüm Yolunda" ile Oscar'a da aday oldu.

Hem yönetmen Hem oyuncu...

"Shawshank Redemption" filmiyle geçen yıl Oscar ödüllerine sonunda aday gösterilen aktör Tim Robbins bu yıl da "Dead Man Walking- Ölüm Yolunda" ile en iyi yönetmen adayları arasında yer aldı. Akademi üyeleri her ne kadar desteklemeseler de, halkın seçimi Robbins'den yanaydı. Rahibe Helen Prejean'in gerçek yaşam öyküsünden yola çıkılarak hazırlanan "Dead Man Walking", gönül eğlendirici bir film olmaktan çok, ustalıkla kotarılmış, yürekleri sızlatan bir dram. Robbins ise, gerek oyunculuk, gerekse yönetmenlik yeteneği açısından belli bir saygınlığı çoktandır hak eden biri. "Top Gun" ve "The Sure Thing" gibi ufak çapta rollerden sonra, "The Player", "Bob Roberts", "Short Cuts", "The Hudscuker Proxy" ve "Shawshank Redemption" gibi filmleriyle sürekli tırmanışa geçti. Robbins,

"Ölüm Yolunda"da yönetmendi.

Robert Altman'ın, başarısız "Pret a Porter" filminden bile yüzünün akıyla çıkmayı becerdi.

Robbins'in asık suratlı ve ciddi görünümlü biri olduğu düşünülebilir. Ne var ki, onunla karşılaşanlar, cıvıl cıvıl, neşe dolu, özünde oyuncu niteliğini barındıran bir yönetmenle yüz yüze gelirler. Ekranda göründüğünden daha da uzun, yıpranmış spor pantalonu, tel çerçeveli gözlükleri ve hafif kırlaşmış favorileriyle Robbins olağanüstü sevecen bir görünüm sergiliyor.

İlk yönetmenlik deneyimi "Bob Roberts"ın tersine, "Ölüm Yolunda"da oyuncu Robbins yer almıyor. "İşim başımdan aşkındı. Sean Penn'in bu rol için biçilmiş kaftan olduğunu düşündüm; yanılmamışım. Sergilenen kişiliğe daha uzaktım ve olayı yaşama dönüştürmem için yoğun bir uğraş vermem gerekiyordu. Bir yandan oynayıp, bir yandan da çekimleri denetlemek istemedim."

Gerek oyuncuları, gerek çekim ekibi için filmin en zorlu bölümü gerçek bir hapishanenin içinde, bir infazın hemen ardından çekim yapmaktı. "Çok garip bir duyguydu. O gün o odada pek çekim yapamadık. Sürekli oradan uzakta kalmaya çalışıyorduk. Kendimizi bir türlü işe veremiyorduk. Ama o gün yapılması gereken bir yığın şey vardı. Bacak bacak üstüne atıp oturamazdık."

Folk şarkıcısı Gil Robbins'in oğlu Tim 37 yıl önce dünyaya gelmiş ve ilk yıllarını çok sevdiği New York'ta amatör tiyatro topluluklarına katılarak geçirmiş. 18 yaşındayken tiyatro dalında uzmanlık eğitimi görmek üzere Kaliforniya Üniversitesi'ne devam etmiş. Orada geçirdiği dokuz yıl içinde en büyük başarısı, bugüne dek sanat yönetmenliği görevini sürdürdüğü 'The Actors Gang'-Oyuncular Çetesi'ni kurmak olmuş. Bir gün tiyatro sahnesine dönmeyi ümit eden Robbins, film çalışmalarından bir türlü bu isteğini gerçekleştiremiyor. "Çevirdiğim filmler arasında en çok sevdiğim şu, diyemem. Ama birkaçtanesiyle ilgili unutamadığım anılar var," diyor. "Bull Durham"ın yaşamını garip bir biçimde değiştirdiğini (Susan Sarandon ile bu filmde tanışmış) dile getiriyor.

Robbins'in canlandırdığı kişiliklerne denli farklı olsalar da, bir noktada birleşiyorlar; hemen hemen tüm karakterler (Shawshank Redemption hariç elbet) bir bakıma zekâ özürlü. Ama kuşkusuz gerçek yaşamında bu hiç de geçerli olmasa bile, Robbins, budalalığın keyifli olabileceğine inanıyor.

Tim Robbins, belki de, gelmiş geçmiş sinema yıldızlarının en yıldızlıktan uzak olanı; Hollywood yaşam biçemine bulaşmamaya çalışıyor ve New York'ta çoluğu çocuğuyla normal bir insan gibi yaşayabildiği için kendisini şanslı olarak görüyor. Baba olmak, Robbins'in yaşamının odak noktasını oluşturuyor. Son altı yıl içinde iki oğlunun dünyaya gelmesiyle yaşamında olumlu bir değişiklikler meydana gelmiş. Artık çift her işi bir yana bırakıp, çocukların (Sarandon'un ilk evliliğinden olan kızı da dahil) iyi yetişmeleri için çabalıyor.

Julia Roberts'ın yakın dostu ve iş komşusu, buz hokeyi oyuncusu, işlerden ötürü yıllardır tek bir kitap okumaya fırsat bulamayan Tim Robbins ile ilgili bir şey de, şu anda işsiz olması. "Ölüm Yolunda"nın kendisini meteliksiz bıraktığını ileri süren Robbins'in, bundan sonra çevirmek istediği film ise, daha eğlenceli, daha iç açıcı, belki de müzikli bir güldürü. ◀

Türkçesi: RİTA URGAN

Tim Robbins son filminde başrolü üstlenmek istememiş. "Bu rol Sean Penn'e daha uygundu" diyor.

"Ben Öldükçe Yaşarım" filminde Yılmaz Güney'le oynamıştı.

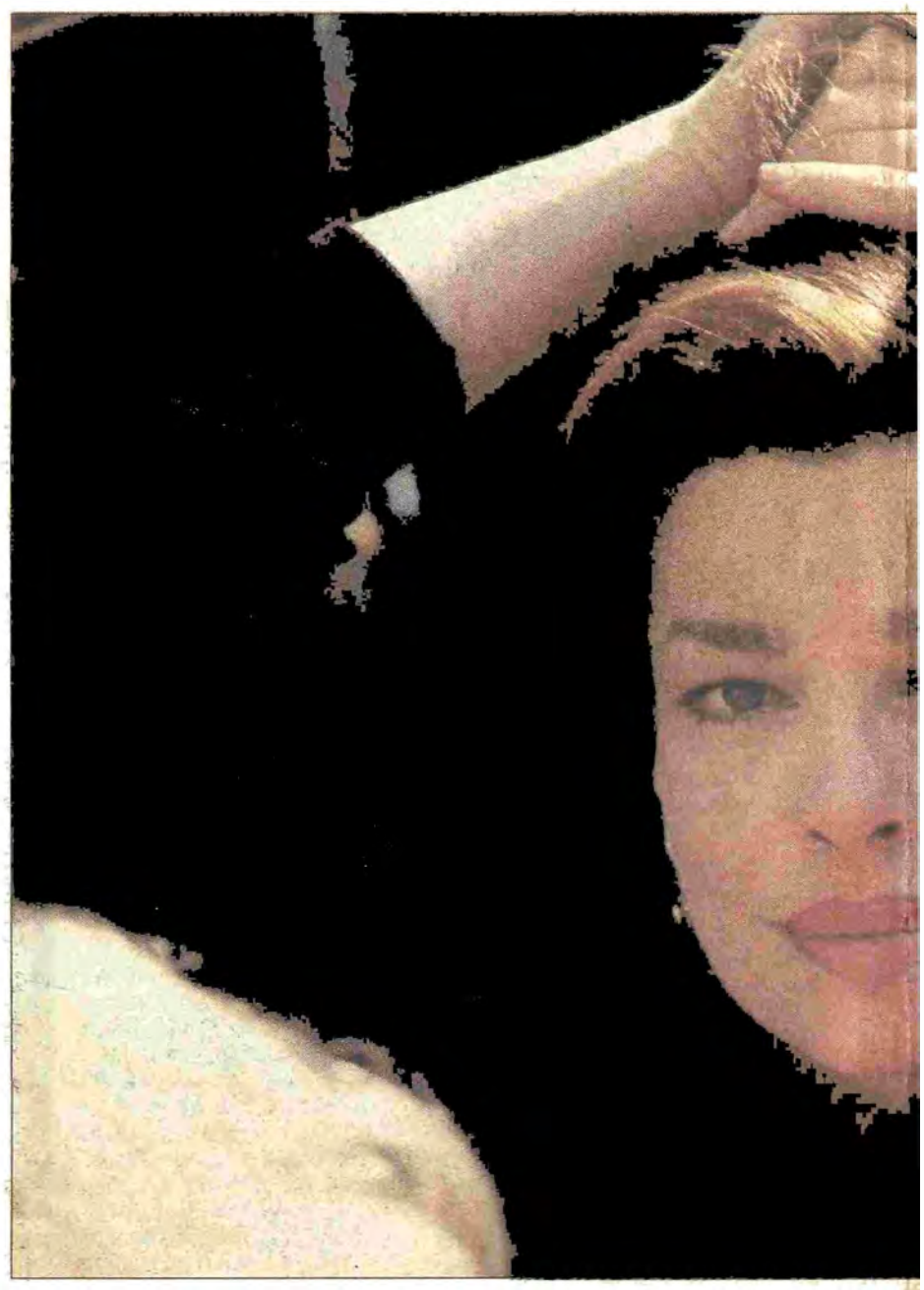

Selma Güneri'nin Yeşilçam'a girişi "Perde" Dergisi'nin açtığı bir yarışma sonucu gerçekl

TUĞRUL ERYILMAZ

Bir genç kız geçti Ye

68'liler modası, müziğiyle, öncüleriyle, şefleriyle hâlâ medyanın en "sosyal içerikli magazin" haberlerinden biri. Fakat nedense 68'lilerin en büyük tutkularından biri olan sinema, (tabii bu arada tiyatro da fena halde ihmal ediliyor) Yılmaz Güney, Türkân Şoray ve "Susuz Yaz" dışında, galiba, biraz es geçiliyor. Halbuki 60-70 arası halkımızın çılgınlar gibi sinema salonlarını doldurduğu yıllar. Türkân Şoray, Fatma Girik, Ediz Hun, Ayhan Işık, Fikret Hakan gib star isimler var ama daha sonra 68'li denecek yeni yetmelerin favorileri, tıpkı hayali kurulan düzen gibi, "geniş halk yığınları"ndan çok farklı. Bıyıkları yeni yeni terlemeye başladığı zaman Pervin Par ve Nilüfer Aydan gibi "öteki" kadınlardan daha farklı görünen oyuncuları seviyorlar. Delikanlılık çağlarının tartışılmaz ismi ise başlarda, "Abi film çok güzel. Hele başrolde yeni bir kız var, tıpkı Leslie Caron" diye nitelenen bir genç kız. Yıl 1965. O zaman yaşı bizden de küçük olan yeni "aşkın" adı Selma Güneri. Lisede okuması gereken yaşlarda Türk sinemasının, her zaman, en iyi filmleri arasında sayılan "Bitmeyen Yol", "Son Kuşlar", "Nikâhsızlar", "Askerin Dönüşü" ve "Ben Öldükçe Yaşarım" gibi bir dizi yapımın başrol oyuncusu Selma Güneri. "Son Kuşlar"da Ediz Hun'a yakıştıramadığımız, "Ben Öldükçe Yaşarım"da Yılmaz Güney'le olan duş sahnesini aklımızdan yıllarca çıkaramadığımız Selma Güneri. Müjde Ar ve Türkân Şoray'dan 20 yıl önce hem komşunun masum kızı ama hem de cinselliğini yaşamaya çalışan kadın tiplemesinin belki ilk

1960'lı yıllarda delikanlı çağında olanların aşkıydı Selma Güneri. "Son Kuşlar"da...

Selma Güneri'yi ilk seyredenler, birbirlerine "Başrolde yeni bir kız var. Tıpkı Leslie Caron" demişlerdi. Müjde Ar ve Türkan Şoray'dan 20 yıl önce hem komşunun masum kızı, hem de cinselliğini yaşamaya çalışan kadın tiplemesinin belki de ilk ismiydi.

ismi Selma Güneri.

"Birlikte yaptığımız Son Kuşlar Selma Güneri'nin galiba üçüncü filmiydi ve o daha 17 yaşında bile olmayan Selma erkenden evlenmişti. Çok ama çok iyi bir yetenekti. Fakat o zamanın Yeşilçam babaları bu erken evliliği hiç affetmediler." Bu sözlerin sahibi yönetmen Erdoğan Tokatlı. Son Kuşlar çekildiğinde Tokatlı 25, Selma Güneri 16 yaşında.

Aradan 30 yıl geçmiş. Selma Güneri, sinemaya verdiği çok uzun bir aradan sonra, yönetmen Samim Değer'in Hoşçakal İstanbul filminde ünlü oyuncumuz Halil Ergün'le yine başrol paylaşıyor. Filmi bu yıl televizyonların birinde, bir aksilik olmazsa, izleyebileceğiz.

Selma Güneri Etiler'deki küçük ama sevimli dairesinin yemyeşil bahçesinde o günleri hatırlıyor ve anlatıyor: "Erdoğan Tokatlı çok doğru hatırlamış. Film çevirirken tanışıp sevdiğim Yusuf Sezgin'le evliliğim o zaman

Fotoğraflar: ERZADE ERTEM

leşmiş. Kandilli Kız Lisesi'nde "böyle şey olamaz" rezaleti yaz nedeniyle pek uzun sürmemiş.

şilçam'dan...

Selma Güneri, Halil Ergün'le Samim Değer'in yönetmenliğini yaptığı filmin setinde.

Yeşilçam'a egemen olan bazılarınca hiç hoş karşılanmadı. Beni silmek için her şey yapıldı ve bir ölçüde başardılar da."

50'li yıllarda Amerika'da da üne kavuşan müzisyen Lütfü Güneri'nin kızı, yine dönemin ünlü şarkıcısı Ahmet Üstün'ün yeğeni, Batı müzikçi Çetin İnöntepe'nin kızkardeşi Selma Güneri'nin Yeşilçam'a girişi tam bir tesadüf. "Perde" Dergisi'nin açtığı bir yarışmaya katılan komşu kızı bir ablanın yanında Dormenler'e gidiş, annesi Neriman hanımın "Babanın haberi yok, olmaz"larına rağmen yarışmaya katılış ve Erkan Yolaç'ın anonsu "Birinci Selma Güneri". Ve hemen ardından Selma Güneri'nin devam ettiği Kandilli Kız Lisesi'nde kopan "Böyle şey olmaz" kıyameti. Neyse ki yaz tatili geliyor da iş daha fazla alevlenmiyor. Ardından kendisini Amerika'dan tanıyan Nilüfer Aydan'ın ısrarıyla Halit Refiğ'in "İstanbul'un Kızları" filmiyle atılan ilk adım. O sıralar Aydan ve Refiğ evliler. Nilüfer Aydan 60 başlarında Türk sinemasının en güzel ve en yetenekli oyuncusu ama ünlü yönetmenden ayrıldıktan sonra silinip gidiyor.

"Yusuf'la aşk evliliği yaptım ama taa o zaman ki toy aklımla Yeşilçam denen kurtlar sofrasında eğer evlenmezsem başıma gelebilecekleri de sezmiştim" diyen Selma Güneri'ye hak vermemek olanaksız. Arkasında güçlü ve ünlü bir erkek olan kadın starlarımızla olmayanları bir karşılaştırın. Neyse... Artık okul iyice yedeğe alınır ve sinemaya daha bir hız verilir.

Yılmaz Güney'le tanışma

"Tunç Başaran'ın yönettiği On Korkusuz Adam'da oynayacağım. Her adamın bir kadını var. Bana düşen kara kuru bir adam. Yılmaz Güney diye biri. Allahım, hem benden çok yaşlı hem de çirkin. Epey homurdanıyorum. Tamer Yiğit gibi bir yakışıklı dururken neden bu adam diye." Selma Güneri öykünün başını böyle anlatıyor ama sonunda işler tamamen tersine dönüyor. İlk oyunculuk ve gerçek sinema derslerini de Yılmaz Güney'den aldığını şimdi gururla hatırlıyor. Güneri, "Bu yüzden bir iki sene sonra Duygu Sağıroğlu başrolünü Yılmaz Güney'le paylaşacağım Ben Öldükçe Yaşarım'ı önerdiği zaman her şeye rağmen kabul ediyorum" diyor. Buradaki "her şeye rağmen" Yılmaz Güney'le duş altındaki ünlü sahnesi. "Duygu ve Yılmaz abiyle kötü bir şey olamayacağını sezmiştim." Haklı da çıkıyor. 1966 yılı Antalya Film Festivali en iyi kadın oyuncu ödülü daha 18'inde bile olmayan Selma Güneri'ye "Ben Öldükçe Yaşarım" ve "Son Kuşlar" filmlerinden dolayı veriliyor. Ben Öldükçe Yaşarım'da Alim Şerif Onaran'ın deyişiyle "vücudu kirlenmiş, ama ruhu pırıl pırıl 'kız oğlan kız kalmış', gencecik bir düşkün kadın"ı, "Son Kuşlar"da ise liseli bir genç kızı oynar.

"O zaman filmlere hem kafalarını hem de yüreklerini katan bir grup insan vardı. Mualla Özbek ve Muhtar Kocataş gibi yapımcılar. Duygu Sağıroğlu, Erdoğan Tokatlı ve Fevzi Tuna gibi yönetmenler. Onlarla çalışmış olmak hayatımın en büyük şansıydı. Ama o güzelim filmler sansürlendi, en azından engellendi ve sanki gizli bir el farklı bir şey yapmaya soyunanları acımasızca tasfiye etti."

1965 yapımı "Bitmeyen Yol" belki de bunun en iyi örneği. İstanbul'a göç ve bunun acımasız sonuçlarının (30 sene sonra hâlâ aynı yerde otluyoruz dersem suç işlemiş olur muyum?) çok yalın bir dille anlatıldığı film yasaklardan kurtulamadı. Her şeyiyle profesyonel bir özenin egemen olduğu filmde oyuncuların giysileri bile sansürün gadrine uğradı. Selma Güneri, yönetmen Sağıroğlu'nun film çekimi başlamadan oyuncuları bir ay nasıl ciddi bir biçimde hazırladığını büyük bir keyifle hâlâ hatırlıyor.

Sonra her şey değişti. Bilge Olgaç'ın döneme göre hayli cüretkâr Nikâhsızlar filmi sırasında tanıştığı Yusuf Sezgin'le evlenen Selma Güneri 60 sonlarında sahneye çıktı. Pop söylüyordu, "Sezen Cumhur'un yazdığı Türkçe sözlerle Los Machucambos" filan." Filmlerin çoğunu bonolarla senetlerle yaptıklarını hatırlatan Selma Güneri "eğer biraz para kazandıysam bu sahneden gelen paradır" diyor. 1975'te anne oluyor ve şimdi bir yandan üniversiteye giden diğer yandan mankenlik yaparak harçlığını çıkaran Umut doğuyor. Biz konuşurken Umut odasından çıkıp arkadaşlarıyla basket oynamaya gidiyor. Güneri gururla gülerek "pişmanlık duymadığım tek işim" demekten kendini alamıyor. ☛

TRUFFAUT VE KAÇAN FIRSAT

Selma Güneri'nin hâlâ çok yandığı bir kaçırılmış fırsatı var. 60 sonlarına doğru Duygu Sağıroğlu Bitmeyen Yol'u Fransa'ya götürüyor. Filmi izleyenlerden biri de François Truffaut. "Bu kızı hemen bana bulun" diyor. Sonrası Selma Güneri için bir muamma. Genç kadın nedense bulunamıyor. "Emin değilim ve suçlamak istemem fakat daha sonra eşim Yusuf Sezgin'in haberi olduğu söylendi ama ben bir türlü doğruyu öğrenemedim. O sıralar çeşitli yerlerde sahneye çıkıyorum. Düşünebiliyor musunuz, böyle bir olanak doğmuş ve ben bulunamıyorum. 20 yaşa merhaba demeden bu ünlü yönetmenin filminde oynamak herhalde yalnızca piyango diye nitelenebilir. Sonuç ne olurdu bilemem fakat böyle bir fırsatı kullanamadan kaybetmek içimi hâlâ bir tür sızlatır." ◀

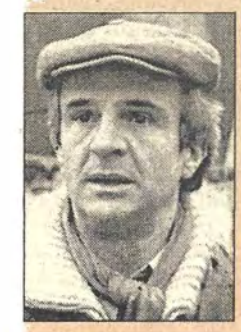

➡ Peki ya Asım Ekren?

Şimdi güzel güzel sanattan toplumdan konuşurken Asım Ekren nereden çıktı diyebilirsiniz. Ama bu soruyu sormazsam İpek Çalışlar'ın dilinden kurtulamam, beni Oral Çalışlar'dan beter eder. "Asım'ı sahne çalışmalarından dolayı tanıyordum. Önceleri dostluk sonra sevgiye dönüştü. Asım çok iyi adamdır. Nasıl diyeyim, kumaşı iyidir." Bu sevgi 1990'da evlilikle sonuçlandı. Evlilik Türkiye'yi fena halde ilgilendirdi çünkü Asım Ekren'in Zeynep Özal'la birlikteliği biteli çok olmamıştı. Güneri-Ekren evliliği dört sene sonra bitti. Ama Güneri Asım Ekren'den hep olumlu söz ediyor. "Asım'ın her zaman arkanızda olacağına güvenebilirsiniz. Öyle fırsatçı, sağcı filan da değildir. Fakat bu genç adamı mahvetmek için belli çevreler ellerinden geleni artlarına koymadılar. Bu işler olmasaydı Asım Ekren baterisiyle bütün Avrupa'da önemli bir isim olabilirdi. Kendisine güvenim eksilmiş değildir."

70'ler ve 80'ler

Selma Güneri yoğun olarak sinemayla uğraştığı 65-76 arasına 70 küsur film sığdırıyor ama bunların önemlice kısmından hiç memnun değil. Sinemanın kötü gidişinden o da payını alıyor. "Film yönetmenindir. Oyuncu ne yaparsa yapsın tek başına kurtarıcılığa soyunamaz." Selma Güneri 70'li yıllardan yalnızca Zeki Ökten yönetmenliğinde oynadığı "Askerin Dönüşü" ve "Sahipsizler" filmlerinden mutlu olmuş. 1980 ortalarında yine sahneye çıkıyor ama bu kez pop değil Türk Sanat Müziği söyleyerek. "Zaten doğrusu da buydu. Amerika ve İstanbul'daki çocukluğum ud sesleri ile geçmişti." Uzun yıllar film yapmıyor, Umut'u büyütüyor. Yalnızca 1981'de bir filmi var. "Unutulmayanlar" filminde Cüneyt Arkın, Eşref Kolçak, Orhan Günşiray ve Fikret Hakan gibi 60'ların devleriyle tek kadın oyuncu olarak perdeyi paylaştı. Dörttane de TV dizisi yapıyor ve bunlardan, artık aramızda olmayan, Bilge Olgaç'ın yönettiği "Elif Ana Ayşe Kız" oldukça beğeniliyor. O zaman çıkan haftalık Yeni Gündem dergisinde çekilen bir dizi sırasında hepimiz Selma Güneri ile fotoğraf çektirmek için sıraya giriyoruz. Çünkü o hâlâ çoğumuz için "Son Kuşlar"ın liseli kızı.

Yıllar sonra televizyon için de olsa yaptığı Hoşçakal İstanbul Güneri'yi çok heyecanlandırmış. "Bunca yıl sonra Halil Ergün'le ilk kez aynı filmde oynamak sanki beni 60'ların yaratıcı ortamına geri götürdü. Bakarsın yine hoş bir ekip oluruz. Öyle iyi yeni gençler var ki..." ◀

Değer Sabuncu Şebinkarahisarlı bir ev kadını. **Ev Emeğini Değerlendirme Vakfı** tarafından kurulmuş bir restoran işletiyor. Anadolu'daki kadınlardan değişik gıda malzemeleri satın alınıyor. Gelen ürünler dileyene satılıyor. Üzüm pekmezi, kurutulmuş yufka, nar ekşisi, madımak, kuru patlıcan, fasulye turşusu arayanların dikkatine...

Dolma yaprağı Tokat'tan...

YAZI VE FOTOĞRAFLAR: SEVGİ KAYA

Yazın gelmesiyle, Karadeniz yaylalarına göçen Karadenizli hanımlar, o kuş uçmaz, kervan geçmez dağlarda kekik toplarlar.. Şafak ağarırken, 15-20 kadın, kafileler halinde yollara düşer, bellerine bağladıkları, yöreye özgü peştemallarla.. Ayaklarında lastik pabuçlar, dağlara tırmanırlar. Esen ılık rüzgârla birlikte, çam ağaçlarının kokuları iliklerine kadar işler. Az sonra ormandadırlar. Ormanı geçmek için verilen uzun mücadeleden sonra, işte kekik tarlaları...

Bir kez kekik tarlalarına dalınca, her şey unutulur. Tek düşünce vardır şimdi kafalarda: Daha çok kekik toplamak... Her biri ayrı yöne dağılan kadınlar, peştemallarını kekiklerle doldururlar. Elleri kınalı Karadenizli kadınlar, "ot topukları" arasından, yerde iğne ararcasına, kekikleri birer birer koparırlar.. Peştemallar dolduğunda, kekikler yedekteki bez torbalara aktarılır. Saat ilerlemiş ve öğle olmuştur. Kadınlar birbirlerine seslenirler:

"Anşaa, Fatmaa hadin su başına gidik, yemek yicük."

Çam ağaçlarının köklerinden sızarak yeryüzüne çıkan, buz gibi suyun başında, tüm kadınlar toplaşırlar. Herkes çantasından azığını çıkarır. Çökelekler, peynirler, taze fasulye turşuları, saçta pişmiş mısır ekmeğiyle donatılmış sofra.. Bu arada sohbet başlar:

"Anşa gız, gaç kilo kekik topladın?"

"Hiç heri, 1-2 kilo."

"Ya sen gız?"

"5 kilo."

"Uyy! Ha bu garının bizden saklı kekik tarlası var.."

Kadınlar, yemeklerini yedikten sonra, tekrar dağılırlar. Birden başlayan çisentiyle birlikte sis bastırır, göz gözü görmez olur. Artık, eve dönme vakti gelmiştir. Tarlalara çisenti indi mi, kekik toplanmaz. Kekikler, güneşli havalarda toplanmalı ki, yeşilliğinden, tazeliğinden bir şey kaybetmesin. Bir yağmur damlacağı düştü mü kararı verir güzelim kekikler..

Akşam olunca, yeni bir uğraşı başlar. Derme çatma yayla kulübelerinde, kekikler, gaz lambası ışığında otların arasından tek tek ayıklanır. Güneşin ufukta görünmesiyle, ayıklanan kekikler damlara serilir. Kadınların avuçlarına sinen kekik kokusu, haftalarca çıkmaz.

Karadenizli hanımların, binbir zahmetle toplayıp kuruttuğu bu kekikler, şimdi, Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı'nın kurduğu restoranın raflarını süslüyor.

Beyoğlu Tünel Meydanı'ndaki bu küçük restoranın kapısından içeri girdiğinizde, kapının hemen sağında, raflara boydan boya dizilmiş Şebinkarahisar'ın madımakları ve kekikleri... Sağ köşedeki en alt rafta, Gaziantep'ten gelen kuru patlıcanlar... Hemen üstteki rafta Muğla'nın Tanıklar Köyü'nden, Nezahat Gökdal'ın gönderdiği mis gibi üzüm pekmezi, Kastamonu'nun Cumalı Köyü'nden, Sema Civelek'in yolladığı, yaş tarhanalar ve kurutulmuş bir tür yufka olan sülor... Gaziantep'in Oğuzeli İlçesi'nden, Fatma Türk'ün nar ekşisi...

Karabiber Doğal Gıda Dükkânı adını taşıyan bu küçük restoranı, ev hanımı Değer Sabuncu işletiyor. Raflardaki yiyecekleri ev hanımları posta sistemiyle veya eşleri, dostları vasıtasıyla gönderiyorlar. Ya da diyor Değer Sabuncu, "Bize telefon ediyorlar. 'Falanca otobüsle, şu otogara, şunları gönderiyorum' diyorlar. Biz de gidip alıyoruz."

Bu güzelim yiyecekleri, binbir güçlükle hazırlayan hanımlara, paraları peşin ödeniyor. "Paralarını, gecikmeksizin hesaplarına yatırıyoruz. İsterlerse, akrabaları veya dostları aracılığıyla gönderiyoruz," diyor Değer Hanım.

Çevreyi incelerken, kendinizi Anadolu'da bir köy evinde buluveriyorsunuz.. Küçük tahtamasa ve tahta sandalyeler... Kapılarda, Anadolu evlerinde ocak başlarına asılan biberler... İstanbul'da bulunduğunuzu hatırla-

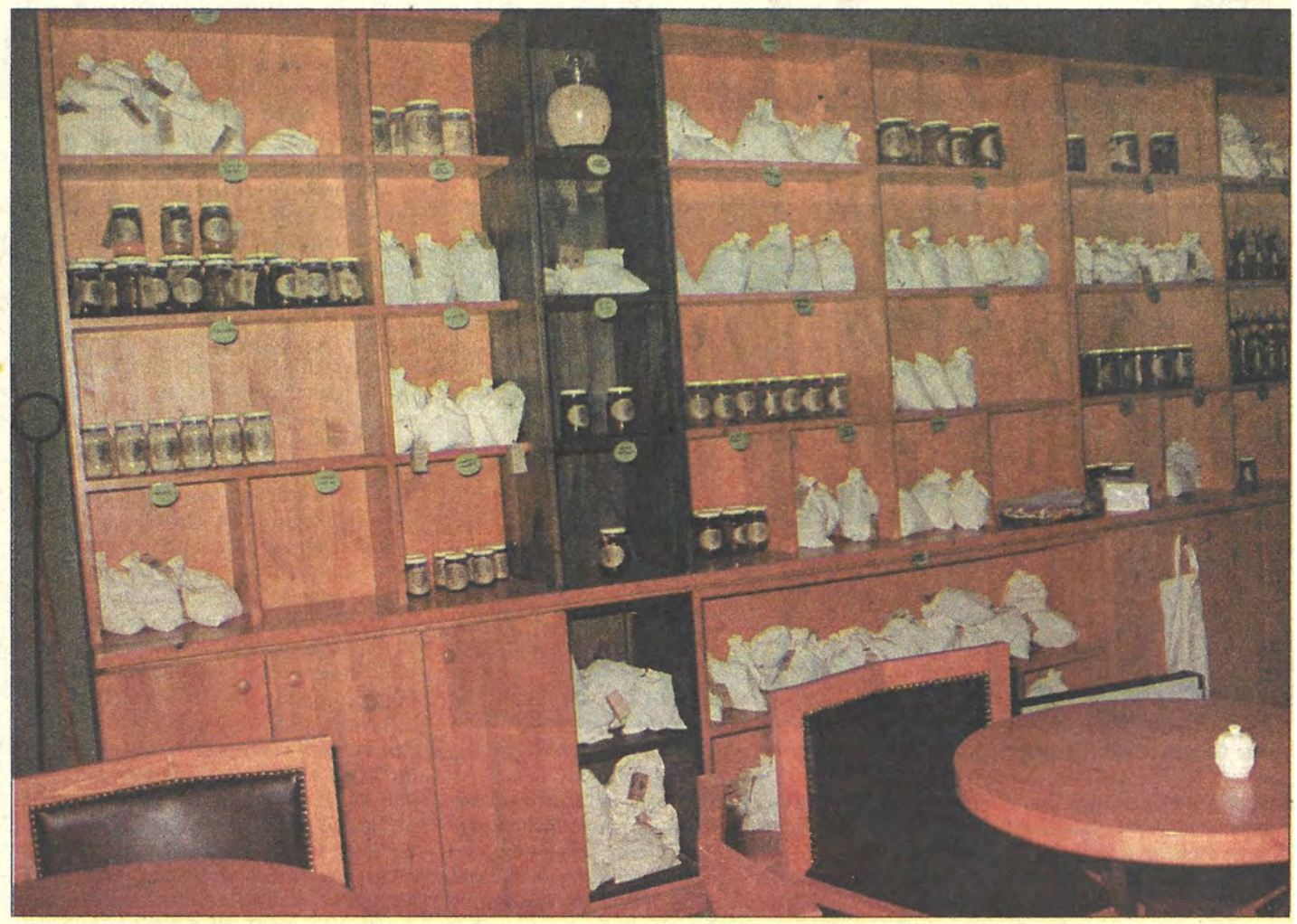

Karabiber Doğal Gıda Dükkanı, Tünel, Asmalımescit, General Yazgan sok. No 3'te. Hem yemekler cazip alabildiğine, hem de raflar.

tan tek şey, duvarı süsleyen siyah-beyaz İstanbul fotoğrafları. Eminönü Meydanı'nda Çingene kadınlar, ellerinde karanfil demetleri. Yüzleri, kalkmakta olan vapura dönük. Dalgın dalgın bakıyorlar.

Bakışlarınızı, duvardan kaçırıp da yukarıya doğru çevirirseniz, 7-8 basamaklı demir merdivenle çıkılan üst katta, küçük bir tahta masa daha görüyorsunuz. Merdivenin soğuk görüntüsünü kapatmak için, korkuluklarına bez torbalar asılmış. İçinde patlıcan ve kabak kuruları..

Değer Sabuncu, "Yiyeceklerin saklandığı bez torbaları, ev hanımlarına parayla diktiriyoruz. Böylece, hem bizim işimiz görülüyor hem de hanımlar para kazanıyorlar" diyor.

Aşağıya inen merdivenler, sizi binbir çeşit ev yemeğinin hazırlandığı mutfağa götürüyor. Değer Hanım, iki arkadaşıyla birlikte yemek pişirmekle meşgul. Yüzünde içten ve sımsıcak bir gülümseme..

"Merhaba, mutfağımıza hoşgeldiniz."

Sütlaçlar çoktan pişmiş ve soğumaya bırakılmış. Şimdi sıra, marmelatlı kekte. Sabuncu, arkadaşlarından yardım istiyor. Çuvaldan aldığı Çorum ununa yumurta, tuz, yağ ilave ediyor ve başlıyor karışımı yoğurmaya.. Hamur kıvamına gelince, merdane ile açıyor. İçine, Kastamonu'dan Nezahat Ağrı'nın gönderdiği erik marmelatını yayıyor. Onun üzerine de, öğütülmüş ceviz. Cevizler de Anadolu'dan... Açılan hamuru ikiye katlıyor ve üzerine yumurta sarısı sürüyor. İşte, marmelatlı kek pişmeye hazır. Şimdi sıra, günün özel yemeği Çerkez mantısında.. Hamurlar, tek tek oklavalarla açılıyor. Değer hanım gülerek, "Mantı yapmasını pek beceremem. Arkadaş daha iyi yapıyor. Çerkez mantısının özelliği, yufkasının ince açılması ve içine konan malzemenin bol olması" diyor.

Mutfağın ortasındaki büyük masada, mantının yufkaları ince ince açılıyor. Yufka, çay bardağının ağzıyla yuvarlak yuvarlak kesiliyor. İçine, bol kıymalı karışım doldurulyor ve örgü şeklinde kapatılıyor. İşte, mantı da hazır...

Bu arada, bir müşteri, elinde tabakla yemek siparişi veriyor.

"Yemekler ne zaman hazır olur?"

"Bir saat sonra."

Bir yandan yemekler pişirilirken, diğer yandan bulaşıklar yıkanıyor. Değer Hanım, elindeki küçük tencereyi göstererek, "Mutfağımızda, pek kap kacağımız yok. Elimizdekileri de sağolsunlar arkadaşlar verdi. Mutfağa gerekli aletleri, yavaş yavaş almaya başladık" diyor.

Yemekler pişirildikten sonra, bir yorgunluk kahvesi içiliyor ve müşteriler gelmeye başlıyor.

Değer Hanım, elindeki kitabı göstererek:

"Burada pişirilen yemekleri, bu kitapçıkta topladık. Dilediğinizi ısmarlayabilirsiniz."

"Peki, bugünkü mönünüzde neler var?"

"Mercimek çorbası, içliköfte, yaprak dolması ve Çerkes mantısı."

Genç çift, tercihlerini içliköfte ve yaprak dolmasından yana kullanıyor. Derken, 3 genç kız içeri giriyor ve masalardan birine oturuyorlar. Sabuncu, kısa bir hal hatır sorduktan sonra onların da siparişlerini alıyor. Az sonra, 3 genç kadın, arkalarından orta yaşlı 2 hanım... Hanımlar ,çantalarını bırakır bırakmaz, raflara yönceliyorlar. Kavanozlardaki reçelleri ve bez torbalardaki kuru yiyecekleri inceliyorlar.

"Bunların fiyatları nedir?"

"En pahalı yiyeceğimiz nar ekşisi 750 bin lira. Bir hanım, Anadolu'dan gönderiyor, hiçbir yerde bulamazsınız. Şu fırınlanmış mısır unları da 100 bin lira, normal mısır unu ise, 90 bin..."

İşte, sipariş verilen yemekler de gelmeye başladı. Değer Hanım ve arkadaşları, heyecanlı bir koşuşturma içinde. Seri şekilde çatallar, kaşıklar, bıçaklar, peçeteler masalara yerleştiriliyor. Mutfakta ise, ayrı bir koşturmaca...

Bu arada, bir çift daha içeri giriyor. Saat 12.00. Etrafa bir göz atıyorlar.

Değer Sabuncu Çerkez mantısı yaparken.

"Yer kalmamış ne şanssızlık. Burası çok farklı bir yer, yemekleri de çok lezzetli.. Neyse daha sonra gelelim."

"Değer Hanım, çifti etrafa bakınır görünce:

"Çocuklar, yarım saat sonra gelirseniz yer bulabilirsiniz."

Servisi tamamlayan Değer Sabuncu, şimdi yazarkasanın başında.. Müşteriler, teker teker hesaplarını ödüyor.

"Bu restoran açıldığında hiçbir şey bilmiyordum. Yazarkasa nasıl kullanılır, nasıl defter tutulur? Zamanla öğrendim" diyor.

Öğle yemeği sıkışıklığından sonra restoranda kalan 60 yaşlarındaki bir kadın, yanında oturan, sarışın, lüle saçları omuzlarına dökülmüş bir başka kadının falına bakıyor. Fal faslı bittikten sonra, hanımlar mutfağa iniyor. Verdikleri sirapişleri alarak, evlerinin yolunu tutuyorlar.

Değer Hanım, öğle koşuşturmasının ardından, ayaküstü sütlacını kaşıklıyor.

"Restoranımızda kola yoktur. Onun yerine, mayaladığımız yoğurttan yaptığımız ayran ve sodayı öneriyoruz. Ayrıca, yemeklerimizde kullandığımız maddelerin hepsi doğal. Hazır et suyu kullanmayız, et suyunu kendimiz çıkarıyoruz."

Değer Sabuncu, müşterilerini misafir gibi ağırladıklarını belirterek şöyle konuşuyor:

"Bir yatılı okul öğrencisi geldi. Yemeğini yedi. Giderken, 'Cuma günü gelirsem, bana Menengiç kahvesi yapar mısınız?' dedi. Menengiç kahvesi satıyoruz ama o ana kadar hiç yapmamışız. 'Tabi yavrum' dedim. Cuma günü geldi, kahvesini içti. Buraya gelenler ağabeyimiz, kardeşimiz, dostumuz, çocuğumuz."

Sabuncu, Menengiç kahvesinin, Gaziantep'e özgü bir kahve olduğunu söylüyor. Menengiç, dağlarda yetişen,aşılanmamış çam fıstıklarından elde ediliyormuş.

Türk mutfağının bilinmeyen, unutulmaya yüz tutmuş birçok yemeği olduğunu anlatıyor Değer Hanım.

"Bunlardan biri de süram. Hanımların saçta pişirdiği, özel hazırlanan bir mantı türü. Şebinkarahisar ve Sıvas yöresine ait bir yemek. Ama çoğu kişi bilmez bu yemeği."

Sabuncu, ev hanımlarının yaptıkları yemekleri de kabul ettiklerini söylüyor.

"Ev hanımlarıyla bağlantı kuruyoruz. Bizlere telefon ediyorlar. Biri, 'Çok güzel içli köfte yaparım' diyor. Diğeri, 'Çok güzel baklava yaparım.' Çevreden, bu yemekler sipariş edilirse, bayanları arıyoruz. Yiyecekleri pişirip, bize getiriyorlar."

Bu küçük, restoran kurulalı 1 yıl olmuş. Her gün, ayrı yörelerin yemeklerini yapıyorlarmış.

"Çarşambaları etli yaprak dolması sarıyoruz. Yaprağı Tokat'tan geliyor, çok beğeniliyor. Gaziantep yöresine özgü içliköfte de sevilen yemeklerimiz arasında. Pazartesi günleri, tavuklu patates pişiriyoruz, tepsiler dolusu. Yetiştiremiyoruz müşterilere... Perşembe günleri ev baklavaları açıyoruz. Kalburabastı tatlısı sevilen tatlılarımızdan. Bir de yarma, nohut ve fasulyenin haşlanması yla hazırlanan toygo çorbası yapıyoruz. Üzerine yoğurt, nane ve tereyağı dökülüyor. Şebinkarahisar'a özgü bir yemek."

Değer Hanım, Şebinkarahisarlı. 20 yıllık ev hanımı. 15 yıl, Şebinkarahisarlı hanımlarla içiçe yaşamış. "En büyük hayalim, Şebinkarahisarlı hanımlara yardım edebilmek ve destek olmaktı. Şimdi, bu küçük restoran sayesinde, sadece Şebinkarahisarlı hanımlara değil, Anadolu'daki tüm ev hanımlarına ulaşma olanağı buldum. Bu hayalimi gerçekleştirdiğimden ötürü çok mutluyum."

Restoran, 9.00'dan 18.00'e kadar açık. Fast food'tan sıkılanlara duyulur.

Restorandaki yemek fiyatlarından birkaç örnek:

Çorbalar: 80 bin lira

Kuru fasulye: 100 bin lira

Börekler 150 bin lira

En pahalı yemek Çerkez mantısı: 170 bin lira. ◀

VAKIF...

1986 yılında kurulan "Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı"nın başkanlığını Şengül Akçay yapıyor. Kadın emeğini değerlendirmek amacıyla kurulan vakıf, Bakırköy'deki Zeytinlik Halk Pazarı'nda, ev hanımlarının ördükleri elişlerini değerlendiren bir dükkân ve Beyoğlu, Tünel Meydanı'nda ev yemeklerinin yapıldığı küçük bir restoran işletiyor. Ayrıca, Kocasinan, Pendik ve Güngören'de vakfa ait çocuk yuvaları bulunuyor.

Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı'nın adresi: Galipdede Caddesi, 49/4 Kuledibi/İstanbul Tel: (0212) 249 07 00

Meraklıları gitgide artan küçük lokantada Değer Sabuncu. Keyifle yoğurduğu erik marmelatlı kekin unu ise Çorum'dan gelmiş.

BRİÇ

ŞİAR YALÇIN

1340 - 24 puanla şlem

♠ ADV3
♥ 543
♦ 853
♣ V95

♠ R9872 ♥ ADV ♦ DV104 ♣ 2 — ♠ 6 ♥ 109872 ♦ R9762 ♣ 43

♠ 1054
♥ R6
♦ A
♣ ARD10876

Batı	Kuzey	Doğu	Güney
1 Pik	Pas	Pas	3 Trefl
Pas	5 Trefl	Pas	6 Trefl...

Batı karo damını çıkar. Oyunu nasıl planlarsınız?

Cevap: Dokuz kesin eliniz vardır. Fazladan iki pik yapmanız da muhakkak gibidir (meğer ki pik ruası Doğuda olsun!). Ama kör ruası "kaçmayacağına" göre on ikinci eli nerde bulacaksınız? Belki bir dam veya rua dışında bütün puanlar Batıda olmalıdır. Doğunun en çok bir piki olabilir ki bu dokuzlu bile olsa dört pik yapmanıza izin vermez. Kaldı ki Batının sadece dört piki bile olsa (R762) ve Doğunun iki piki 98 olsa yine dört pik yapamazsınız. Tek umudunuz Batıya karşı bir pik-kör sku izidir ve pik ruasıyla kör asının ikisi de Batıda ise bundan kurtuluş yoktur.

İki veya üç turda kozları bitirin. Yerin valesine doğru küçük bir pik oynayın ve bütün kozlarınızı çekerek şu duruma gelin:

♠ AD3
♥ 5(4)
♦ —-
♣ —-

♠ R98 ♥ AD ♦ —- ♣ —-

♠ 105
♥ R6
♦ —-
♣ (8)

Batı pik yerse, deklaran üç pik yapar; Batı kör asını teklerse, deklaran küçük körüyle eli Batıya verir ve son üç eli alır!

1341 - İzafiyet Teorisi!

♠ 32
♥ AD765
♦ A53
♣ 542

♠ ARV986
♥ 2
♦ RD4
♣ R73

Güney	Kuzey
1 Pik	2 Kör
3 Pik	4 Pik

Batı trefl valesini çıktı, Doğuasla alıp trefl sekizlisini döndü. Deklaran ruayla aldı ve Batıdan onlu düştü. Güneyin nasıl oynaması gerekir?

Cevap: Önce nasıl **oynadığını** görelim. Üçüncü elde karoyla yere geçti ve pik oynayıp elden valeyi koydu. Batı damla aldı ve kör dokuzlusunu döndü. Deklaran asla aldı ve bir koz daha oynayınca kozların dağılımı açığa çıktı ve deklaran iki kozla iki trefl vererek bir battı.

Doğru oyun tabii empas yapmadan önce, üçüncü elde pik asını çekmekti. Bu temel emniyet oyunu Batıda singlton dama karşı bir tedbirdir. Fakat asıl sorun kayıplöve hesabını yapmaktır. Deklaran pik asından sonra karoyla yere geçip ikinci piki oynamalıydı. Şimdi durum belli olur ve iki kozdan başka iki de trefl vermemek için tek çarenin kör ruasına empas yapmak olduğu anlaşılır. Deklaran pik ruasını da alır ve körempasını yapar. Empas tutunca kör asına perdan treflini kaçar ve sadece iki koz ve bir trefl vererek kontratını yapar.

İşte dört elin dağılımı:

♠ 32
♥ AD765
♦ A53
♣ 542

♠ D1074 ♥ R984 ♦ V92 ♣ V10 — ♠ 5 ♥ V103 ♦ 10876 ♣ AD986

♠ ARV986
♥ 2
♦ RD4
♣ R73

Gerçi kör empası tutmazsa, deklaran bir yerine iki batarama bunun hiç değilse rober briçte o kadar önemi yoktur. Müsabaka bricinde ise vereceğiniz karar zon durumuna, kontr olup olmadığına vs. bağlıdır.

1342 - "Şemşîr kuvvetinde hâmendi lerze-bahşa/ Mûcizdi misl-i-hâme şemşîr-i hud'akârın"

♠ 873
♥ RDV
♦ 743
♣ A1094

♠ D2
♥ A83
♦ ARD65
♣ R53

Güney	Kuzey
1 SA	3 SA

Batı karo valesini çıktı ve Doğu sekizliyi verdi. Nasıl oynarsınız?◀

***

DÜZELTME

Geçen haftaki yazımızın 1339 no.lu probleminde ("Singltonlara karşı önlem") dört elin dağılımı şöyle olacaktır:

♠ AR
♥ ARV
♦ AR972
♣ V94

♠ 9852 ♥ 7 ♦ D1085 ♣ R1032 — ♠ 76 ♥ 6532 ♦ V6 ♣ AD865

♠ DV1043
♥ D10984
♦ 43
♣ 7

SATRANÇ

Aegon Turnuvası'nda insanlar bilgisayarlara karşı!

CAN ARDUMAN

● Den Haag'ta (Hollanda) yapılan ve birçok bilgisayarın da katıldığı Aegon Turnuvası'nda, Amerikalı GM Yasser Seiravan 7 maçta 6 puanla birinci oldu. 2-3. Van der Wiel, Waganjan 5,5; 4. Speelman 5; 5.-14. QUEST, Hoeksema, Hartoch, Cifuentes, Ligterink, Christiansen, NOW, NİMZO, REBEL 7, CAPTURE 4,5 puan, vb...

Bilgisayarlar alınan toplam puanlarda insanı geride bıraktı: 162,5-137,5!. Bilgisayarlarda en iyi neticeyi bir Hollanda ürünü olan QUEST adlı bilgisayar kazandı.

İnsanlarla bilgisayarları karşı karşıya getiren bu ilginç turnuvadan oyunlar:

REBEL AEGON-Christiansen
4. tur, Benoni
1. d4 Af6 2. c4 c5 3. d5 e5 4. Ac3 d6 5. e4 Fe7 6. g3 Abd7 7. Fe3 a6 8. f3 0-0 9. b3 Ah5 10. Vd2 Kb8 11. a4 g6 12. Fh3 f5 13. exf5 gxf5 14. Age2 Şh8 15. Fh6 Kf7 16. 0-0 Vg8 17. Vc2 Vg6 18. Fd2 Adf6 19. a5 Ag7 20. Aa4 Vh5 21. Fg2 Fd7 22. Ab6 Fe8 23. Kfe1 Ad7 24. b4 cxb4 25. Fxb4 Axb6 26. axb6 Kc8 27. Vb3 Vg6 28. Şh1 Fd7 29. f4 e4 30. Kac1 h5 31. Va3 Şh7 32. Fh3 Kg8 33. Ac3 Fe8 34. Kg1 Kf6 35. Ae2 Vf7 36. Ad4 Kg6 37. Ab3 h4 38. gxh4 Ah5 39. Kxg6 Kxg6 40. Aa5 Fxh4 41. Fxd6 Ff2 42. Axb7 (diagram)

42...Ag3+ 41. hxg3 Kxg3 42. Vxg3 Fxg3 43. Kg1 Fh4 44. Vxg3 Fxg3 45. Kg1 Fh4 46. Ac5 Vh5 47. Kg2 e3 48. b7 e2 49. Ad3 1-0

TURNING POINT-Waganjan
5. tur, Fransız
1. e4 e6 2. d4 d5 3. Ad2 c5 4. exd5 exd5 5. Agf3 Ac6 6. Fb5 Fd6 7. 0-0 Age7 8. dxc5 fxc5 9. Ab3 Fd6 10. Abd4 0-0 11. c3 Fg4 12. Va4 Fh5 (diagram)

13. Fxc6 bxc6 14. Axc6 Axc6 15. Vxc6 Kc8 16. Va4 Fxf3 17. gxf3 Kc4 18. b4 Vh4 19. Kd1 Vh3 20. f4 Kxf4 0-1

Seiravan-NIGHTMARE N
6. tur, Nimzo-Hint
1. d4 Af6 2. c4 e6 3. Af3 b6 4. Ac3 Fb4 5. Vb3 c5 6. a3 Fa5 7. Fd2 cxd4 8. Axd4 Ac6 9. Axc6 dxc6 10. g3 Fb7 11. Fg2 Vd4 12. Kd1 0-0-0 13. 0-0 Vc5 14. Va4 Fxc3 15. Fxc3 a5 16. Kc1 Khg8 17. b4 axb4 18. axb4 Vd6 19. c5 bxc5 20. bxc5 Vd7 21. Fa5 1-0

● Mar del plata'da (Arjantin) yapılan 27. Mar del plata Açık Turnuvası'nı Arjantinli IM. Fiorito 9 maçta 7,5 puanla kazandı. 2. Zapata (Kol) 7,5; 3-8. Milos (Br), Rodrigues (Uru), Vescovi (Arj.), Hoffman (Arj.), Panno (Arj.), 8. Slipak (Arj.) 7 puan, vb.. Turnuva 1,5 saat 40 hamle + 1 saat giyotin zaman kontrolüyle oynandı. Toplam 8000 $ ödülün dağıtıldığı turnuvanın birincisinin son turda oynadığı oyunu izleyelim:

Fiorito-Tempone
9. tur, Caro-Kann
1. e4 c6 2. d4 d5 3. e5 Ff5 4. Af3 e6 5. Fe2 Ad7 6. Fe3 Ae7 7. 0-0 Vb6 8. b3 Fg6 9. Ah4 Af5 10. Axf5 Fxf5 11. g4 Fg6 12. f4 f5 13. Fd3 Fe7 14. gxf5 Fxf5 15. Fxf5 exf5 16. c4 Vd8 17. a4 Af8 18. Ac3 Vd7 19. Vd3 g6 20. a5 Ae6 21. cxd5 cxd5 22. a6 0-0 23. Vb5 Vxb5 24. Axb5 b6 25. Kfc1 Şf7 26. Kc6 Kfd8 27. Kac1 Kd7 (diagram)

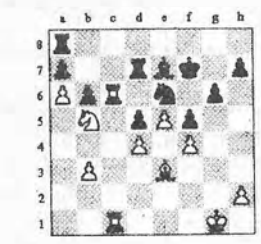

28...Kxe6 Şxe6 29. Kc6+ 1-0

● Cardiff'te yapılan Galler Şampiyonası'nı IM David Cummings 6 maçta 5,5 puanla kazandı. 2. Cooper 4,5; 3. Zeidler 4,5; 4. Rayner 4,5, vb. Toplam 11 oyuncu. Şimdi 1. ve 2.'nin aralarında oynadıkları oyunu izleyelim:

J. Cooper-D.Cummings
4. tur, Slav
1. d4 d5 2. c4 c6 3. Af3 Af6 4. Ac3 a6 5. e3 b5 6. cxd5 cxd5 7. Fe2 Fg4 8. 0-0 e6 9. h3 Fxf3 10. Fxf3 b4 11. Aa4 Abd7 12. Fd2 Fd6 13. Kc1 0-0 14. Kc6 Ab8 15. Kc2 Ae4 16. Fxe4 dxe4 17. f3 exf3 18. Vxf3 Ka7 19. Kfc1 a5 20. Fe1 Ad7 21. Vc6 Fb8 22. Vb5 Af6 23. Kc6 Kc7 24. Fh4 (diagram)

24...Vd6! 25. Fxf6 (25. Kxd6 Kxc1+ 26. Şh2 Fxd6+) **Kxc6 26. Vxc6 Vh2+ 27. Şf1 gxf6 28. Ab6 Kd8 29. Şe2 f5 30. Vf3 Şg7 31. Kc6 h6 32. Ac4 Vg1 33. Vf1 0,5-0,5**

● Gleisdorf'ta (Avusturya) yapılan 100 oyuncunun katıldığı açık turnuvayı Macar GM Ivan Farago 6,5 puanla kazandı. 2.-7. Grosar, Schweda, Kiss, Horvath Gy., Baumegger, Gazik 6 puan, vb... Şimdi son turda Farago'ya birinciliği getiren oyunu izleyelim:

Jo.Horvath-I.Farago
9. tur, Vezir-Hint
1. d4 Af6 2. c4 e6 3. Af3 b6 4. g3 Fa6 5. b3 Fb4+ 6. Fd2 Fe7 7. Fg2 d5 8. cxd5 exd5 9. Ac3 0-0 10. 0-0 Fb7 11. Ae5 Aa6 12. Vc2 h6 13. Kfd1 Ke8 14. Vb2 Ff8 15. Kac1 Vc8 16. Fe3 Ve6 17. Ad3 Ve7 18. h3 c6 19. Şh2 Kac8 20., Kc2 Ae4 21. Axe4 dxe4 22. Af4 Ab4 23. Kc4 Fa6 24. Kxb4 Vxb4 25. d5 cxd5 26. Kxd5 Vc3 27. Vb1 Vc2 28. Va1 Kcd8 29. Fd4 Kxd5 30. Axd5 Fxe2 31. Af4 Ff3 32. Fxf3 exf3 33. Ah5 Ke2 0-1 ◀

Kombinezon
Alatortsew-Kahn, 1949
Beyaz oynar kazanır

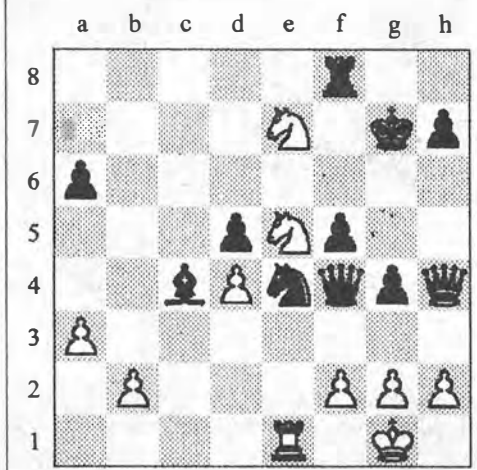

1. A7g6!! hxg6 (1...Vg5 2. Vxg5 Axg5 3. Axf8) 2. Ve7+ Şg8 3. Vxf8+! Şxf8 4. Axg6+ 1-0

Etüd
L. Prokes, 1946
Beyaz oynar kazanır

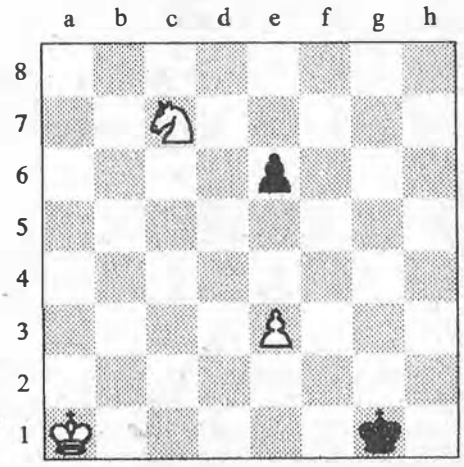

1. e4! Şf2 2. Ad5! Şf3 (2...Şe2? 3. e5!) 3. Ac3 Şe3 4. Şa2 Şd3 5. Şb3! Şd4 6. Şb4 Şd3 7. Şc5 Şxc3 8. e5 1-0

7 gün 7 olay

● **26 Mayıs 1889 Filozof Martin Heideger doğdu.** Varoluşçu felsefenin kurucularından. Bir süre Nazilerle işbirliği yaptı. Varlık, varoluş ve zaman konularında yoğunlaştı. Ona göre "Bilim hiç de zorunlu değildir. Varoluş bilimden kurtulmakla gerçekleşir..."

● **27 Mayıs 1960. Türkiye'nin ilk askeri darbesi.** Türkiye'nin ilk askeri darbesi. Demokrat Parti iktidarına karşı yapıldı. Anayasası ve kimi çalışmaları ile bugün gerisinde kaldığımız yenilikler getirdi. Ancak, yönetime el koyma isteklisi askeri eğilimlere ve yeni darbelere yolaçtı.

● **28 Mayıs 1961 Amnesty International / Uluslararası Af Örgütü doğdu.** İngiliz Avukat Peter Benenson Portekiz'de bir lokantada "özgürlük" şerefine kadeh kaldırdıkları için 7 yıla mahkûm edilen iki gencin öyküsünü okudu. Gençlerin salıverilmesi için kampanya başlattı. Observer Gazetesi'ne yazdığı "Unutulan Mahkûmlar", "Af İçin Başvuru" haftalık yazıları ile Amnesty hareketi doğdu. 1 milyondan fazla üyesi bulunan Af Örgütü, Türkiye Girişim Grubunu oluşturmaya çalışıyor. Bülteni Arapça, Fransızca, İspanyolca'dan sonra Türkçe olarak da yayımlanmaya başlandı.

● **29 Mayıs 1993 Almanya'da Neo Naziler Solingen'de 5 kadın ve çocuk Türk'ü yaktı.** Neo Naziler Saime (4),

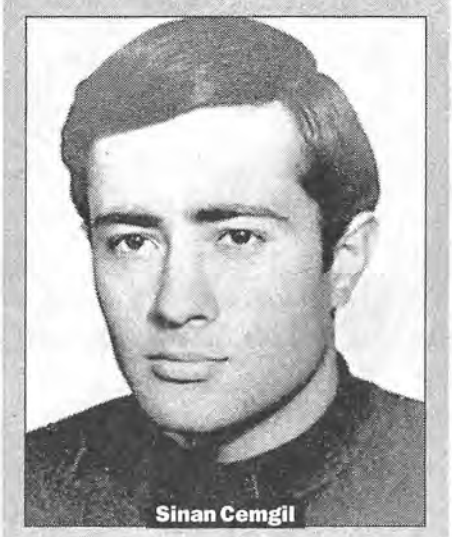

Sinan Cemgil

Hülya (9), Hatice Genç (18), Gülistan (13) ve Gülsüm İnce'yi (26) kundakladıkları evde yaktı. Naziler, Almanya'da Türkler'e yönelik 300 faili meçhul saldırı gerçekleştirdi.

● **30 Mayıs 1918 Düşünür Plehanov öldü.** Rus maddeciliğinin babası. Yaptığı çeviriler, yayımladığı yapıtlarla maddeciliği Rusya'ya taşıdı. Siyasal şiddeti reddetti. Yapıtlarının büyük bir bölümü Türkçe'ye aktarıldı. Lenin üzerinde etkisi olan bir düşünürdü.

● **31 Mayıs 1971 Sinan Cemgil ve arkadaşları öldürüldü.** Deniz Gezmiş ve Yusuf Aslan'ın yakalanması üzerine Nurhak dağlarına çıktılar. İnekli köyü, muhtarının ihbarı üzerine kuşatıldılar. Sinan Cemgil, Alpaslan Erdoğan ve Kadir Manga öldürüldü.

● **1 Haziran 1971 Hüseyin Cevahir öldürüldü.** Mahir Çayan ve Hüseyin Cevahir etraflarındaki çember daralınca bir süre Yılmaz Güney'in evinde barındılar. Ardından, bir eve girerek Sibel Erkan adlı bir genç kızı rehin aldılar. Sinan Cemgil ve arkadaşlarının öldürüldüğünü radyodan öğrendiler. Baskın sonunda Hüseyin Cevahir ölü, Mahir Çayan yaralı olarak ele geçirildi. ◀

Gazeteci Metin Göktepe'nin gözaltında öldürülmesinin üzerinden 141 gün geçti. Katillerinin yargı önüne çıkarılması yolu açıldıysa da henüz mahkeme süreci başlatılmadı.

Hazırlayan: YAŞAR ÖZTÜRK

ARMAĞANLI BULMACA

SEDAT YAŞAYAN

SOLDAN SAĞA

1- Fotoğrafta gördüğünüz ünlü şair ve yazarımız... Voleybol ve teniste oyunun her bir bölümüne verilen ad.

2- Toprak, kum ve saman elemeye yarayan iri delikli kalbur... Bir soru eki... "—- bir yanında gerçi almış destine destin/Gamamma kim beri yanında devşirmiş giribânı" (Nedim)... Bir nota.

3- İçgüdü durumunu almış alışkanlık... Nane türünden güzel kokulu bir bitki... Yüz metre kare tutarında yüzey ölçüsü birimi... Benzenden türeyen ve boya sanayiinde kullanılan zehirli bir madde.

4- Yelkenli bir gezi teknesi... İnce ve keskin ses... Yelkenli gemilerde mizana direğinde eğik duran bayrak sereni... Bir ekmeklik hamur topağı.

5- Bilgiçlik taslayan kimse... Derviş selamı... Genellikle dondurmanın yanında yenilen bir tür tatlı bis küvi... Satrançta bir taş.

6- Türkiye'nin plaka işareti... Fas'ın plaka işareti... Kuran'da bir sure... Soyundan gelinen kimse.

7- "Gramofon Avrat", "Karartma Geceleri", "Ölmez Ağcı", "Çözülmeler" gibi filmleriyle tanınmış sinema yönetmenimiz... Afrika zencilerinin çalı çırpıdan yaptıkları çardak gibi barınak.

8- Buğday tanesinin olgunlaşmış içi... "Kalabalık, çok sayıda askere sahip ordu" anlamında eski sözcük... Toplum içindeki davranışlarda izlenecek yol.

9- Çölden esen rüzgâr... Lütfi Ö. Akad'ın bir filmi... Gümüşün simgesi... "Sadef su almayınca —- -i nisandan güher virmez" (Fuzuli)... İnce yapılı.

10- Kâfi gelmeyen... Karagöz ve ortaoyununda Yahudi tiplemesine verilen ad... Olaylar ve yaşam koşulları karşısında güçsüz ve sıkıntılı duruma düşmüş olan... Leylak rengi, açık mor... Verme, ödeme.

11- Selam ya da teşekkür için eğilerek ya da dizleri kırarak yapılan hareket... Afrika'da bir ülke... Ses.

12- En basit konularda bile karar verip hareket geçmeyi engelleyen, hastalık derecesinde ilerlemiş irade zayıflığı... Bir çeşit pelte... Tekerlekli kara taşıtı.

13- "—- sele gitti gözüm yaşından" (Karacaoğlan)... Yelkenli gemilerde deneyimli gemicilere verilen ad... Ördeğe benzer bir su kuşu... Mehmet Asım, Hakkı Tarık ve Hasan Rasim önadlı üç kardeş yazar ve gazetecinin soyadı.

14- Silis grubundan değerli bir mineral... Çanakkale Savaşları'nda döktüğü mayınlarla üç düşman zırhlısının batmasını sağlamış gemimiz.

15- "Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı"... Uzaklık işareti... Kimi üflemeli çalgılarda titreşerek ses çıkaran ince metal yaprak.

16- Uranus gezegeninin bir uydusu... Çin'in para birimi.

17- Bir nota... Tanrıtanımaz... Polonya'da bir kent... Konut.

18- Dava... Dervişlerin gömüldüğü küçük mezar.

19- "Yüreklerin kulakları —-/ Hava kurşun gibi ağır" (Nâzım Hikmet)... Bizans döneminde, İstanbul'da siyasal suçluların kapatıldığı ünlü zindan.

20- Şarkı, türkü... Büyük kabuklu deniz hayvanlarını avlamakta kullanılan, ince dallardan örülmüş kapan... Antalya yöresine özgü, kaburga kemiği ve pirinçle yapılan bir yemek.

YUKARIDAN AŞAĞIYA

1- 1895-1945 yılları arasında yaşamış, günlük yaşamı açık ve yalın bir dille betimleyen "Çoban Yıldızı", "Çulluk", "Tipi Dindi" gibi romanlarıyla tanınmış Türk yazarı... Sevinç belirten bir ünlem... Tatsız tuzsuz yiyecekler için kullanılan bir sözcük.

2- Avrupa Radyo Yayın Birliği'nin simgesi... Ön parçaları birbiri üzerine gelecek biçimde yapılmış ceket ya da yelek... Duyumsamazlık... Hicap.

3- Uzaya gönderilen ilk canlı olan köpek cinsi... Gümüş... Küçük yapılı bir kanguru cinsi... Balık yakalama aracı.

4- İran'ın plaka işareti... Bilgi, görgü ve hoşgörüsü gelişmiş olan... Akdeniz'i Atlas Okyanusu'na bağlayan boğaz.

5- Serseri, külhanbeyi... Altının, simgesini aldığı Latince adı... Az pişmiş et.

6- Güzel sanat... Büyük yankı uyandıran utanç verici ya da küçük düşürücü olay... Sepicilikte ve hekimlikte kullanılan, tadı buruk bitkisel madde.

7- Biri "Erzurumlu", diğeri "Ercişli" lakabıyla anılan iki halk ozanımızın ortak adı... Sınır nişanı... "Bir şeker handeyle bezm-i şevke câm ettin beni/ —- sun peymâneyi sâki tamam ettin beni" (Nedim)... Boru sesi... İki derenin ya da iki yolun birleştiği yer.

8- "Çok önemli kişi" anlamında kullanılan uluslararası kisaltma... Hac zamanı dışında Kâbe ve diğer kutsal yerleri ziyaret etme... Notada durak işareti... Tarla sınırı... Bir renk... Nikelin simgesi...

9- Telli bir çalgı... Satrançta bir şahı koruyan taşlardan birinin yerinden oynatılamaması durumu... 1711'de Osmanlı devleti ile Rusya arasında yapılan savaş... İskambillerle oynanan bir oyun.

10- İbrik, çaydanlık, testi gibi kapların suyu azar azar akıtmaya yarayan içi delik uzantısı... 1929'da doğmuş, dünyanın pekçok yerinde verdiği konserve resitallerle ünlenmiş Türk piyanisti.

11- Bir cetvel türü... Ortaoyununda kadın rolüne çıkan erkek oyuncu... Yiyecek, içecek ve erzağın saklandığı ambar ya da dolap... Türk müziğinde bir makam.

12- Üstün bir yetkinin gücünü simgeleyen değnek... Dört köşe kesilmiş uzun direk... Büyük piliç... Bir peygamber.

13- Zincirleme tamlamalar, seciler, yabancı mecazlar, Arapça ve Farsça sözcüklerle örülü eski düzyazının XVII. yüzyılda yaşamış en güçlü temsilcisi olan Osmanlı yazarı... Vücudun üst bölümüne giyilen bir kadın giysisi... Boyaların istenilen kıvama getirilmesinde inceltici olarak kullanılan sıvı.

14- Bir akademik unvanın kısa yazılışı... Kaz Dağı'nın mitolojik dönemlerdeki adı... Tıp dilinde derinin kızarmasına verilen ad... Albert Camus'nün, dilimize de çevrilmiş bir romanı.

15- Yeryüzü parçası... "Yiğit yiğidin yoldaşı/ —- yiğidin öz kardaşı" (Karacaoğlan)... Adları sıfat yapmakta kullanılan bir yapım eki.

16- Giysi kolu... Kayalık sığ sularda yaşayan bir balık... Bir renk.

17- Budacılığın güney okullarına ait kutsal metinler bütünü... Tarımda kullanılan azotlu gübre.

18- Lantan elementinin simgesi... Gümüşbalığı.

19- Vücuttaki AIDS virüsünü saptamakta kullanılan test... Çabuk davranan, çevik... Bir gösterme sıfatı.

20- Bir şeyi ilgili topluluğa tanıtmak işi... Tarlayı sürerek dinlenmeye bırakma. ◀

İsim:.....

Adres:.....

.....

12.5.1996 tarihli bulmacayı doğru yanıtlayarak çekiliş sonucu kitap kazananlar:

ADANA'DAN: *Sarp Şekeroğlu* ***ANKARA'DAN:*** *Erol Turgut, Haydar Kurtaslan, Ayşen Sina, Sıla Ay, Ali Yılmaz* ***ANTALYA'DAN:*** *Ayhan Özkurt* ***BALIKESİR'DEN:*** *Aytaç Talaz, Veli Güvenç* ***BOLU'DAN:*** *Şadi Yücel* ***ÇANAKKALE'DEN:*** *Yelda Akyılmaz, Selin Yaşar, Berk Balçık* ***EDİRNE'DEN:*** *Arzu Kanışkan* ***ESKİŞEHİR'DEN:*** *Ayhan Güzel* ***İSTANBUL'DAN:*** *Hilmi Aksel, Sacide Çekmeci* ***İZMİR'DEN:*** *Erdoğan Haznedaroğlu, Ceylan Günerhan* ***MANİSA'DAN:*** *Levent Aksoy, Türe Özdoğan* ***MUĞLA'DAN:*** *Osman Cuma, Tuğçe Bıyıklıoğlu* ***SAMSUN'DAN:*** *İlhan Sönmez* ***TRABZON'DAN:*** *Semra Menteşoğlu.*

1945 Nisan'ında esir alınan Alman askerler. Soykırımdan hepsi suçluydu. Ama acaba içlerinden hangileri bu katliamın gönüllü cellatlarıydı?

Amerikalı siyasal bilim uzmanı Daniel Jonah Goldhagen'ın kaleme aldığı **"Hitler'in Gönüllü Katilleri- Sıradan Almanlar ve Soykırım"** adlı kitap henüz Almanca'ya çevrilmeden Alman toplumunu dehşete düşürüyor.

Soykırım gönüllüleri

Fotoğrafta bir asker ve ancak iki üç metre uzağında bir kadın; kadın, sırtı askere dönük; göğsüne bastırdığı bir şeyin yüküyle hafifçe eğilmiş. Bir çocuk. Çıplak bacakları kadının koyu giysilerine meydan okurcasına bembeyaz. Asker, tüfeğinin namlusunu kadına doğrultmuş, 1942 yılının güneşli bir gününde fotoğrafçının çekimini gerçekleştirmesini bekliyor.

Bir belge olarak, resmin neyi görüntülediği konusunda kuşkuya düşmek olanaksız. Bir sanatyapıtı olarak önemli. Resmin kendisinden çok, isimsiz askerin resmi ailesine "Yahudi Harekatı"nın bir anısı olarak göndermeden önce arkasına çizik tirdiği yazılar ilginç. Soykırımı kavradığımızı ne denli düşünürsek düşünelim, yine de bir askerin böyle bir resmi annesine nasıl gönderebildiğini açıklamak epey zor. Bu resmin de içinde yer aldığı, Amerikalı siyasal bilim uzmanı Daniel Jonah Goldhagen'ın kaleme aldığı "Hitler'in Gönüllü Katilleri- Sıradan Almanlar ve Soykırım" adlı kitap henüz Almanca'ya çevrilmeden Alman toplumunu dehşete düşürüyor. Benzeri resimlerden daha nicelerinin dolaplarda saklı olduğunu düşünmemek mümkün değil. Goldhagen'in birkaç hafta önce Amerika'da yayımlanan ve hemen New York Times'ın en çok satanlar listesinde yer alan kitabını okuyan Almanlar'ın sayısı henüz çok sınırlı. Kitabın İngilizce baskısı iki hafta içinde Almanya'da binin üzerinde sattı. Kitabın İngiliz yayıncısına göre, böylesi bir satış rekoruna tek bir Amerikalı yazar ulaşabilmiş şimdiye dek. O da, Stephen King.

Goldhagen'in özensiz ve zaman zaman içinden çıkılması güç, okurda Almanca'dan çevrildiği izlenimini bırakan İngilizcesi bile satışları etkilemiyor. Alman aydınları kitabı ilk kez, haftalık liberal Die Zeit dergisinin ilk sayfasında, II. Dünya Savaşı'nın 50. yılı nedeniyle yer alan bir yazıyla tanıdı. Kitapla birlikte, soykırımın kökenleri ile ilgili olarak tarihçilerin başlattığı savaş da yeniden kızışmış oldu. Die Zeit'ın ardından der Spiegel dergisi, kitapta ileri sürülen ve Almanya'da Hitler öncesinde bile koyu bir Yahudi düşmanlığının egemen olduğunu savunan ana izleğin "büyük bir saçmalık", "kötü niyetli olmasa" da, "bilgisizlik" olduğunu savundu. Öte yandan, Münih'te yayımlanan günlük Süddeutsche Zeitung gazetesi de kitabı, bir ölçüde II. Dünya Savaşı'nın 50. yılının anılmasından kısa bir süre sonra ortaya çıkması nedeniyle, "katı, keskin ve nefret dolu" olarak niteledi.

Soykırımın asla belleklerden silinmemesi gerektiğini savunan Almanlar'ın büyük bir çoğunluğu bile her yeni yayın döneminde olayı yeni bir tarihsel bakış açısından ele almaları gerek ip gerekmediğinin bir sorgulamasını yapıyor.

"Son çözümün", milyonlarca Alman'ın bilgisi çerçevesinde. yüzbinlerce "sıradan Alman" tarafından gerçekleştirildiğini anımsatan 619 sayfalık belge belki de bu insanların isteyecekleri en son şeydi.

Bu tutum, aslında günümüz Almanlar'ının soykırımı yadsıdığı anlamına gelmiyor. Ancak, Goldhagen'in, karanlık bir giz perdesiyle örtülü köle-çalıştırma merkezlerine ve Yahudileri sınır dışı etmek amacıyla bir araya getiren ya da onları oracıkta vuran Alman polis taburlarına inceden inceye dikkat çeken araştırmasına karşı çıkan tarihçiler yok denecek denli az. Christopher Browning'in 1992 yılında kaleme aldığı ve bu konuda öncü sayılan "Ordinary Men-Sıradan İnsanlar" adlı çalışmasının izinden giden Goldhagen, soykırımın gerçekleştirilmesi için bağnazlığın zorunlu bir etmen olmadığını inandırıcı bir biçimde ortaya koyuyor. Adolf Hitler'e bağlı kalmaya ant içmiş, kaba güç kullanan şiddet yanlısı her askerin ardında, soykırımın gün-

delik işlerini yerine getirecek bir sıradan asker ve polis taburu vardı.

Amerikalı araştırmacılar arasında büyük bir çalkalanmaya neden olan bu gözleme Almanya'da artık yer etmiş tarihsel bir gerçek gözüyle bakılıyor. "Yok Etme Savaşı" başlığıyla açılan bir sergi de geçen yıl dolaştığı Alman ve Avusturya kentlerinde yoğun bir ilgiyle karşılandı. Goldhagen'in kitabında Alman aydınlarını en çok huzursuz eden noktalar, kitabın kapağındaki "özgünlük ve önem açısından doruğa ulaşan bir çalışma" biçimindeki betimleyici sözcüklerle, yazarın soykırıma adadığı 50 yıllık çalışmalarından derlediği ilk bölümler oldu. Münih Bundeswehr Üniversitesi tarihçilerinden Yahudi asıllı Alman Michael Wolffsohn, Goldhagen'in tekerleği ve Amerika'yı aynı anda bulmuşçasına bir tavır sergilediğini ileri sürdü.

Goldhagen, Julia Roberts'ın yaşam öyküsünü yeniden kaleme almış olsaydı, Amerikalı bir yayıncı da aynı şeyleri ileri sürerdi; Almanlar bu gerçeği kavrayabilirlerse, konuya daha farklı yaklaşabilirler. Öyle olsa bile, Alman yorumcular kitabın, Newsweek de dahil, Amerikalı yayıncılar tarafından böylesine hayranlık ve derin bir sessizlikle karşılanmasına şaştılar. The New York Times gazetesi Goldhagen'in kitabını, "bir kilometre taşı özelliğindeki ender çalışmalardan biri diye niteledi. Haftalık Die Zeit gazetesinde, köşe yazarı Volker Ullrich, Amerikalılar'ın kitaba gösterdikleri yoğun ilginin "yeniden birleşmiş bir Almanya" karşısındaki huzursuzluklarını yansıttığını dile getiriyor.

Ne var ki, Goldhagen'in kitabı varılan sonuçlar açısından da çok tartışmalı. Sıradan Almanlar'ın da "son çözüme" katkıda bulunduklarını söylemek, onları bu yola iten dürtülerin, bağnazlık değilse, ne olduğu sorusunu gündeme getiriyor. Bunun yanıtı, kimi yazarların Almanlar'ın ırasına yakıştırdıkları "yetkeye körü körüne bağlılık" biçiminde ortaya atılan bir sav olamaz.

Goldhagen, Yahudiler ve yalnızca Yahudiler konusunda, sıradan Almanlar'ın bağnazlık ile sağduyu kavramları arasındaki farkı ayırtedemez duruma geldiklerine dikkat çekiyor. Yazar, soykırımın, kökleri Alman-Yahudi karşıtlığının babası sayılan Martin Luther'e dayanan 400 yıllık bir Yahudi avının sonucu olarak ortaya çıktığını ileri sürüyor. Goldhagen kadını tüfeğiyle vuran askerin bu resmi gönül rahatlığıyla annesine gönderebileceğini, zira annesinin bundan onur duyacağını bir biçimde okura sezdiriyor.

Tarihçiler için Goldhagen'in kitabı, soykırımın "kasıtlı" olduğunu, Hitler'in ve dolaylı olarak onu destekleyen Almanlar'ın oldum olası Yahudiler'i öldürtme isteğiyle yanıp tutuştuklarını savunan görüşün yeniden irdelenmesi anlamını taşıyor.

Goldhagen, yalnızca kimi Almanlar'ın yadsıdığı, kıyımın alabildiğine sürdüğü bir yüzyılda bile "son çözümün" tek seçenek olması konusuna özellikle dikkat çekiyor. İnsanda öldürme arzusunun bir gizli güç olarak çöreklendiğini görmek için Yugoslavya'ya bir göz atmak yeter.

Goldhagen, Yahudi düşmanlığının Almanlar arasında kültürel bir olgu olup, kalıtımsal bir özellik taşımadığını öne sürerken özenli bir tutum sergiliyor. Gelgelelim, bu ikisi arasındaki fark Alman eleştirmenler için her zaman açıkça kavranmıyor.

Kitabının tanıtımı sırasında, "Irkçı ilan edildim," diyen Goldhagen, yapıtının Almanlar'ın sonsuz bir ulusal özelliğini dile getirmediğini, bu tür bir yorumun yanlış olduğunu da sözlerine ekliyor.

Tarihle ilgili yazıların yanlış yorumlanması uzun bir süredir ulusların (Alman olsun, Yahudi olsun) gözde bir eğilimi olarak karşımıza çıkıyor. Bu nedenle Goldhagen'in öne sürdüklerinin ne denli tutarlı olduğu konusunda okurların kendilerine göre bir sonuca varmaları gerekecek. ◀

Newsweek Dergisi'nden kısaltarak çeviren: RİTA URGAN

Tansu Çiller bu önemli zirveye katılmadı.

Hanna Suchocha, Polonya eski Başbakanı.

Edith Cresson, Fransa eski Başbakanı.

K. Prunskiene Litvanya eski Başbakanı.

Dünyayı değiştirme konusunda kararlı olan kadın liderler, mayıs ayının başlarında Stockholm'de bir araya geldiler. **Uluslararası Kadın Liderliği Forumu**'na, 30 ülkeden önceki ve şimdiki başbakanlar, devlet başkanları ve başarılı işkadınları katıldılar. Türkiye'den beklenen Tansu Çiller ise bu toplantıya gitmedi.

Politikada kadın üslubu

GÜRHAN UÇKAN

Değerli bilim adamı ve yazar Güney Gönenç anlatmıştı. Amerika'nın efsanevi halk ve direnişmüziği şarkıcısı Pete Seeger, bir konserinde iki şarkı arası şu "anektod"u söylemiş: Adamın biri Boston'daki bir metro istasyonunun girişinde, elinde "savaşyapma, aşk yap" türü bir seslenişin bulunduğu bir levhayla dolaşıyormuş. Onu bir gün, iki gün orada görenlerden biri dayanamamış ve adamın yanına sokularak sormuş: "Yahu sen elinde bu levhayla dolaşarak dünyayı değiştireceğini mi sanıyorsun?". Adam yanıtlamış: "Yooo....." Öteki ısrar etmiş: "Peki neden sabah akşam böyle dolaşıyorsun?". "Ben dünyayı değiştirmeye çalışmıyorum, kendim değişmeyeyim diye böyle dolaşıyorum," yanıtını vermiş adam.

Dünyayı değiştirme konusunda kararlı olan kadın liderler, mayıs ayının başlarında Stockholm'de bir araya geldiler. Uluslararası Kadın Liderliği Forumu'na, 30 ülkeden önceki ve şimdiki başbakanlar, devlet başkanları ve başarılı işkadınları katıldılar. Türkiye'den de Tansu Çiller çağrılıydı ve geleceğini bildirmişti, gelemedi.

Böyle bir forum yapma düşüncesi, Amerikalı avukat ve işkadını Laura Liswood'un yaptığı belgesel bir filmin büyük ilgi görmesiyle doğdu. Laura Liswood, aralarında Tansu Çiller'in de olduğu 15 hükümet ya da devlet başkanıyla görüşmüş, söyleşilerini belgesel film olarak kalıcı hale getirmişti. Temel düşüncesi, neden ABD'de bir kadının başkanlığa oynamadığı sorusuna yanıt bulmaktı. "Önce ne istediğini bileceksin, sonra da istediğin şeyi gidip alacaksın" diyen Margaret Thatcher'dan tutun. "Ben her zaman için bir ev kadınıyım" diyen Corazon Aquino'ya dek 15 kadın lider, dünya görüşlerini dile getirdiler. Örneğin Tansu Çiller, "Kadın politikacılar, öncüdürler" diyordu. "onların arkasından gelenler de bir bedel ödüyorlar ama, öncülerin ödediği bedel kadar yüksek değil." Margaret Thatcher ise, "Eğer inandığınız bir dava varsa ve politikaya tutkunsanız, politikacı olun; bu kural, hem kadınlar hem de erkekler için geçerlidir," dedi.

Margaret Thatcher

Peki, Laura Liswood dünyayı dolaşıp kadın başbakanlar ve başkanlarla konuştuktan sonra, ABD'ye bir kadının başkan olup olamayacağı sorusunun yanıtını bulamamış.

"Ancak," diyor, kadınların politikaya daha çok katılmaları halinde liderlerin ufuklarının genişleyeceğinin kesin olduğunu saptadım. "Kadın sorunu" deyişini hiç sevmem. Bu sorunlar, tüm insanlığın sorunlarıdır ama, çözülmesi daha çok kadınlara düşüyor. Kadın liderler, olaylara bakış açıları, yaklaşımları bakımından erkeklerden farklılar; sayılarının artmasının daha iyi bir dünya yaratmakta yararlı olacağına inanıyorum."

Daha kötü bir dünya yaratılamayacağı açık... The International Women's Leadership Forum (IWLF) için Stockholm uygun görüldü. Belki de bu kararın alındığı zaman İsveç'de bir kadın başbakanın, Mona Sahlin'in görev yapacağı sanılıyordu. Olmadı. İzlanda'nın 16 yıllık devlet başkanı Vigdis Finnbogadóttir'in yönettiği foruma katılan kadın politikacılar şunlardı: Mary Robinś (İrlanda Devlet Başkanı), Eugenia Charles (Dominik eski başbakanı), Edith Cresson ☛

İzlanda Devlet Başkanı Vigdis Finnbogadóttir.

Arafat'ın sözcüsü Hanan Ashrawi hep ölümle yüzyüze.

görüyoruz. Bu tür küçük şirketleri kurmak isteyenlere ekonomik destek yaratılmasını sağlamalıyız."

Orduyu silip atan lider

Eugenia Charles, Dominik Özgürlük Partisi'nin başkanıyken 10 yıl muhalefet liderliği yaptı. 1980'de iktidara geçilince, ülkesini 15 yıl başbakan olarak yönetti. En önemli görevi olarak, halkın eğitilmesini gördü. Bazıları ona "Karayiplerin demir leydisi" dedi ama, yolundan şaşmadı. "Askerler hiçbir işe yaramıyordu, subayları önceki başbakan satın almıştı," dedi ve 75 bin kişilik ülkesinde orduyu silip attı. Ada, turizm ve muzla geçiniyor. Liderlik konusunda şöyle konuşuyor:

"Bir kadının liderliği, genellikle önceden tasarlanmadan gerçekleşir. Ya kocası ölür ve onun yerini alması gerekir, ya da başka bir rastlantı olur. Kadın liderlerin bu şekilde bir araya gelip birbirlerine deneyimlerini aktarmaları bu bakımdan çok önemli. Ben başbakan olunca o denli fazla önyargıyla karşılaşmadım. Dominik'te kadınların yönetici durumunda olmaları alışılmamış birşey ama, yasalar, kadınların toprak sahibi olmalarına, kendi adlarına para kazanmalarına karşı bir içeriğe sahip değil. Benim için önemli olan, halka barınacağı ev yapmak, yollar açmaktı ve rüşvet yemeden de iktidar olunabileceğini göstermekti. Sanırım 15 yıl bunu yapmayı başardım."

Eugenia Charles, küçücük bir ülkenin liderliğini yapmıştı ama, dile getirdiği bir düşünce, "kocaaaaman" ülkeler için de geçerli: "Her ülkede kadınlar lider olabilirler. Nevarki bizleri bir çeşit tehdit olarak gören erkekler var. Onlara göre bu dünya hâlâ "a man's world"-erkeklerin dünyası. Oysa bu dünya; bilgi, görgü sahibi ve bir işi yapma isteği duyanların dünyası."

Hanan Ashrawi, Arafat'ın kadın sözcüsü olarak tehlikeli anlar yaşayan bir kadın politikacı. Defalarca ölümle yüzyüzeydi. Svenska Dagbladet gazetesi, yalnızca kamuoyunun gözleri üzerinde olan bir kadın olarak değil, aynı zamanda iki kız annesi olarak bu ortamda nasıl yaşayabildiğini sorunca şu yanıtı verdi: "Kızım Amal 18, Zeina 14 yaşında. Bu konuyu onlarla da konuşuyorum. Amal ABD'de öğrenim görüyor. Sık sık telefonla görüşüyoruz. Aile olarak sevgimizi ve kaygımızı açık açık dile getirme geleneğine sahibiz. Kocam Emile, karısının spot ışığı altında olmasına anlayış gösterecek denli insancıl biri. Bu durumun kendi erkekliğini rencide etmediğinin bilincinde olan bir insan."

Hanan Ashrawi, bir akademisyen, insan hakları savunucusu ve artık parlamenter. Washington'a büyükelçi olarak gitmeyi reddedecek denli kendine güveniyor. Ortadoğu'da barış için herkesin kişisel riskler alması gerektiğine inanıyor: "İşgale karşı çıkmayı ve aynı zamanda kalıcı bir barış için uğraş vermeyi gerekli gördüm. Etkin olmak, pasif olmaktan çok daha iyidir. Bu bir varolma sorunudur çünkü. Yaşamımın, canımın, başkalarınınkinden daha değerli olmadığının bilincine vardım."

Kadın liderler ve başarılı işkadınları Stockholm'de bir araya gelerek deneyimlerini tartıştılar. Belki güzel sözler ve görüşler, somut değişimlere yol açmayacak. Ancak, Eugenia Charles'in "erkeklerin dünyasında", birşans da kadınlara verilirse, ya da -daha doğrusu bu şansı kadınlar sökesöke alırlarsa- ortaya daha kötü bir dünyanın çıkmayacağı açık...◀

➡ (Fransa'nın 1991-92 yıllarındaki başbakanı), Maria Liberia-Peters (Hollanda Antilleri'nin eski başbakanı), Kazimiera Prunskiene (Litvanya eski başbakanı) ve Hanna Suchocka (Polonya eski başbakanı). Eski ya da yeni başbakan olmadığı halde, Filistinli kadın lider ve yazar Hanan Ashrawi de büyük ilgi toplayan katılımcılar arasındaydı. İngiltere'de Margaret Thatcher'in, Pakistan'dan Benazir Bhutto'nun katılamaması üzüntü yarattı.

Vigdis Finnbogadóttir kapanış konuşmasında şu görüşü dile getirdi: "Bu forum sayesinde, karşılıklı anlayış yolunda ilk adımı atmış oluyoruz. Bu, önümüzdeki haftalar, aylar ve yıllar süresince devam etmesi gereken bir yolculuktur. Son iki gün içinde dile getirilen her sorun konusunda yeterince tavır alamıyoruz ama, bu forum, kadın liderlerin dünya sorunlarına daha geniş bir bakış açısı getirdiklerini göstermekte yararlı olmuştur."

Edith Cresson da her şeyden önce toplumsal adaletin oluşturulmasının önemini vurguladı: "Bir dengenin oluşturulması gerekiyor. Yoksul ülkeleri daha güçlü hale getirmenin bir yolu, insanlara şirket kurmaları için destekte bulunulmasıdır. Özellikle Afrika'da kadınların şirket kurma eğiliminde olduğunu

Bu yıl, "Çilek ve Çikolata"yla festivaldeydi **Tomàs Gutiérrez Alea.** Film, Küba'da modern hayatın entelektüel ve toplumsal gerilimlerini ele alıyordu. Alea, inanmış bir devrimci oldu hep. Toplumsal-tarihsel güçlerin insan duygularını nasıl etkilediğini gösterdi, tabu nedir bilmedi...

Titón gitti...

SEVİN OKYAY

Onu önce ismen tanıyorduk. Sonra bir-iki filmini görmek nasip oldu. İstanbul'a ise ilk kez bu yıl, festivalin bilet bitiren, kapılarda kuyruklar oluşturan birkaç filminden biriyle, "Çilek ve Çikolata/Strawberry and Chocolate" ile geldi. Aslında geçen yıl bekliyorduk filmini, kısmet bu yılaymış. Tomás Gutiérrez Alea, ya da yakın dostları ile meslekdaşlarının ona taktığı adla Titón, İstanbullu sinema izleyicileri ile tanışmasının üstünden bir ay bile geçmeden bu dünyadan ayrıldı. Zaten kanseri iyice ilerleyince filmi tek başına tamamlayamayacağını anlayıp, bürokrasiyi hicveden "Plaff!" adlı filmiyle gene festivalden tanıdığımız Juan Carlos Tabio'yu yardıma çağırmıştı. Ama daha sonra, yeniden ikisi birlikte, son bir film daha yaptılar: İstanbul'a gelmeyen ama Toronto'da gösterilen 1995 yapımı "Guantaneméra".

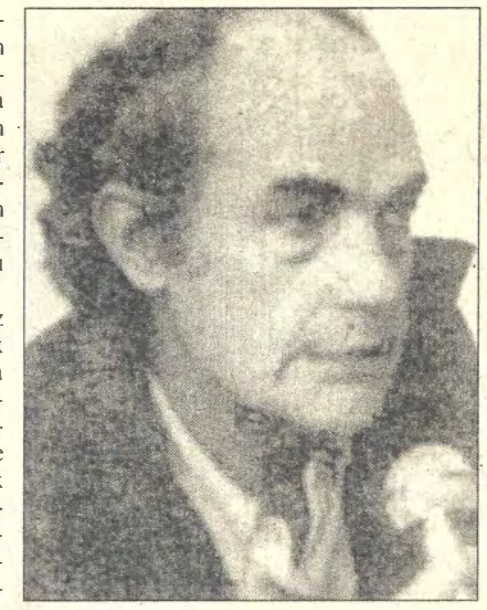

Yönetmen Alea, Küba toplumunu deşmişti.

Tomás Gutiérrez Alea 11 Aralık 1928'de Havana'da doğdu. Babası avukattı. Orta sınıfın görece rahatlığı içinde büyüdü. Ama daha ilk gençliğinde Marksizmi keşfetti ve komünist gençlik gruplarında etkin oldu. Havana Üniversitesi'nde hukuk okurken, daha o sıralar Titón olarak anılan Gutiérrez Alea, 8 milimetrelik bir kamerayla amatör kısa filmler çekmeye başlamıştı bile... 1947 ile 1950 arasında birkaç kısa film yaptı. Bunlardan birini, bir öğrenci arkadaşıyla, günümüzün en büyük görüntü yönetmenlerinden Nestor Almendros ile gerçekleştirdi. Bir yandan da müzikle uğraşıyordu.

1951'de hukuk öğrenimini tamamlayıp okuldan mezun olduktan sonra bir hukukçu olarak çalışmaktansa, Roma'ya gidip sinema okumayı tercih etti. Centro Sperimentale di Cinematografia'da iki yıl eğitim gördü. Sonradan Latin Amerika sinemasının önemli isimleri olacak gençlerle okudu orada: Fernando Birri ve Julio Garcia Espinosa ile. İtalya, bu genç sinemacıların coşkuyla bağırlarına basıp kendi ülkelerine taşıdıkları yeni-gerçekçilik akımının beşiğiydi. Yeni-gerçekçiliğin tutkulu sadeliği Alea'yı çok etkilemişti. Ama onun üzerinde kalıcı etkileri olan kişiler yalnızca Rosselini ve kameramanı Martelli ya da Cesare Zavattini olmadı. Buñuel ve Godard da onu sonuna kadar etkiledi.

1953'te, Batista'nın askeri darbesinin ardından Küba'ya döndü. Yeni siyasi fikirlerle ilgileniyordu. Üniversiteden hatırladığı Fidel Castro'nun devrimci hareketine katıldı ve gerçek anlamıyla "yeraltı", bir film biriminin kurulmasına yardımcı oldu. 1955'te, Julio Garcia Espinosa ile birlikte, polisin bir kömür işçisini kaçırmasına ilişkin orta metrajlı bir film olan "El Megano""yu yaptı. O vakte kadar Küba, sinema tarihi ya da sinemasal yapısı sıfıra yakın bir ülke olmuştu. 1959'da devrimin zafere ulaşmasından sonra Titón, Küba Film Enstitüsü ICAIC'in kurulmasında büyük rol oynadı, 1961'e kadar da kurumun yönetim komitesinde kaldı (Sonradan, ICAIC de onun hicvinden nasibini alacaktı).

1959'daki Castro devriminden önce ve hemen sonra, belgesel kısa filmleri gittikçe militanlaşmaya başladı. 1960'da yeni rejimin ilk resmi konulu filmini yapma görevi ona verildi: 1961 yapımı "Devrim Hikâyeleri/Stories of the Revolution", Küba Devrimi'ne yol açan olayların yarı-belgesel şekilde yeniden kurulduğu bir filmdi. Verimli bir çalışma dönemine girdi. Sevilen bir komedinin, "Twelve Chairs/On İki İskemle"nin bir Küba versiyonunu gerçekleştirip (1962), bir Haiti teması üzerine propaganda ağırlıklı bir dram yaptıktan sonra, Küba bürokrasisinin Kafkavarî yanıyla alay eden "Death of a Burcaucrat/Bir Bürokratın Ölümü"nü (1966) çevirdi. Böylece de ilk kez ülkesi dışında adını duyurdu. Film başka ödüllerin yanı sıra, Karlovy Vary Festivali'nde bir özel jüri ödülü aldı.

Devrim sonrası Havana

Çoğu kişi tarafından Alea'nın en iyi filmi olarak kabul edilen "Memories of Underdelevelopment/Azgelişmişlik Anıları" ise onun ününü doruğa çıkardı. Haber filmlerinden de bölümler içeren bu film, devrim sonrası Havana'sında insanın yabancılaşmasını ve ruhunu aramasını anlatıyordu. Küba dışında çok yaygın biçimde gösterildi ve birkaç uluslararası ödül aldı. Sosyalist bir devrimin göbeğindeki burjuva yabancılaşmasını anlatan "Azgelişmişlik Anıları", Latin Amerika'daki sinemacılık hareketleri tarafından büyük bir ilgiyle karşılandı. New York Times tarafından da yılın en iyi on filmi arasına seçildi.

Tomás Gutiérrez Alea, otuz küsur yıllık meslek hayatında, içeriği zengin filmlerle, devrim sonrası Küba toplumunun stresleri ile gerilimlerini deşmeyi sürdürdü. Devrimin ilk günlerinin ustaca bir portresini çizen "Azge-

lişmişlik Anıları"ndan neredeyse otuz yıl sonra, "Çilek ve Çikolata"da gene modern hayatın entelektüel ve toplumsal gerilimlerini ele aldı. Otuz yılı aşkın süreyle sinema sanatı. Kübatarihi ve devrim ideolojisiyle kotarılmış filmler yaptı. Hem "Çilek ve Çikolata" hem de "Guantenaméra"da bir yandan eğlendirirken, bir öncü olarak uluslararası alandaki saygın adına halel getirmeyerek, istikrarlı bir siyasi tavır almayı da sürdürdü. Mizahı, hicvi ve karakterlerine duyduğu insanca saygıyı da elden bırakmadı. Yıllar geçtikçe zaten sevdiği kahramanlarına gittikçe daha da fazla sevgiyle, halden anlar bir tutumla yaklaşır olmuştu. Ama öte yandan da, onları çevreleyen gerçekliği sorgulamaktan, burjuva mentalitesini incelemekten vazgeçmedi. Bu karışım, onun Küba toplumu üzerine görüşlerinin uluslararası arenada etki yaratmasına yol açtı.

Projeler ve vakit...

Aslında Alea felsefesini gene en iyi Alea anlatır:

"Sinema doğrudan doğruya toplumsal bir gerçeklikle ilintilidir. Ondan bazı unsurlar alır ve bu unsurları yeni anlamlar kazanacak şekilde sunar. Bu süreç gerçekliği saptırabilir ya da onu daha derinlikli bir aşamaya ulaştırabilir. Elbette hepimiz ikincisini yapmaya çalışıyoruz. Ben, Bergman'ın aksine, her yeni filme başlarken onu son değil, ilk filmim olarak görürüm. Sanki mesleğimi yeniden öğreniyorumdur. Tedirgin edici bir duygu, çünkü biliyorum ki çok projem var ve hepsini tamamlayacak kadar vaktim yok. Sinema sadece gerçekliği değiştirmenin bir aracı olarak görülemez. Çünkü bunun, hadi itiraf edelim, daha etkin araçları var. Eğer ben film yapıyorsam; bu, ifade etme ve iletişim kurma yolundaki bir ihtiyacı tatmin etmek, dünyaile temas kurmak, onu daha iyi anlamak ve tadını daha iyi çıkarmak içindir..."

Tomás Gutiérrez Alea'nın ölümüyle yalnızca Latin Amerika sineması uluslararası arenada en iyi tanınan, sevilen yönetmenini değil; çağdaş sinema da en büyük sanatçı ve entelektüellerinden birini kaybetti. Ölümüdenhemen önceki Alea, 70 yaşına merdiven dayadığı sırada, yıllardır olduğu gibi gene Küba'nın en başarılı, en tanınmış yönetmeniydi. Sorgulayan ama inanmış bir devrimci olarak, kendi toplumunun ona göre eleştiri gerektiren her yanını, her zaafını, hiç kimseyi ve hiçbir şeyi esirgemeden, ama kahramanlarına sevgiyle yaklaşarak eleştirirdi. Filmlerindeki kavramlar, anlatımsal ve yapısal üsluplar değişse de, "Devrim Hikâyeleri"nden bu yana bu filmlerin temalarında istikrar vardı hep. Sosyalist devlet kontrolü altındaki bir sanayide çalışan, kendini devrime adamış, sinemanın toplumsal etkisine inanan bir sinemacı olarak, devrimin çeşitli yönlerini araştırdı. Formatı ne olursa olsun (komedi, dram, tarihi film, romantik dönem filmleri), her filminde kişisel duyarlılığın yanı sıra, toplumsal duyarlılık da sundu. Toplumsal-tarihsel güçlerin insan duygularını nasıl etkilediğini gösterdi. Tabu nedir bilmedi.

1993'te, "Çilek ve Çikolata" ile yeniden öncülük yaptı. Maşizmin hakim olduğu bir toplumda hoşgörü ve anlayış isteyen eşcinsel kahramanı ile ulusal bir tartışmaya yol açtı. Film, Berlin Film Festivali'nde Gümüş Ayı kazandı ve Amerikan ablukasına rağmen Oscar'ın yabancı dilde çevrilmiş en iyi kategorisine kabul edilerek, bu yarışmaya giren ilk film oldu. Son filmi "Guantanamèra" da, gene Küba bürokrasisinin işlemeyişine yönelik bir hicivdi. Bazı Batılı eleştirmenler, "Çilek ve Çikolata"da Diego'nun şahsında cisimleşen eşcinselliği anlatırken "fazla naif" olduğu eleştirisinde bulundular. Oysa ülkesi açısından, Batı'daki durumun kıstas sayılamayacağı çok ileri bir adımdı bu. Özellikle 1970'li yıllarda erkekli-kadınlı eşcinseller, çok ağır baskı altında kalmış, çok zor yıllar geçirmişlerdi. "Çilek ve Çikolata"nın iki başrol oyuncusundan biri olan ve uzun zamandır gördüğümüz en iyi aktörler arasında rahatça yer alan Jorge Perugorria (yani Diego), Küba'da tepki görmemek için, aslında eşcinsel olmadığı gerçeğini defalarca vurgulamak, her söyleşide bunu belirtmek zorunda kaldı (Perugorria ile "Çilek ve Çikolata"da iyi kalpli fahişe ve devlet gözlemcisi Nancy'yi oynayan, Alea'nın karısı Mirta İbarra, onun son filmi "Guantanamèra" da da oynadılar).

Çilek ve Çikolata

Dostlarına bakılırsa, Titón'u tanımış olan herkes, onun kişiliğinin yumuşak gücünden, insan kaygılarından söz eden ve evrensel değerler taşıyan bir sinema yaratma konusundaki azminden etkilenirdi. "Çilek ve Çikolata"yı çekerken, akciğer kanserinin çok ilerlediğinin farkındaydı. Ama sadece filmi bitirme konusunda değil, herkesin sandığından daha fazla yaşama konusunda da kararlıydı. Yaşadı da, bir film daha çekti. Bütçe ve kaynaklardaki kısıtlamalar onu etkilemez, sükunetini bozmazdı. Bunun bir tür homeopati olduğunu söylerdi. Fazla miktarda verilince bir hastalığa yol açabilecek maddeden azar azar alarak hastalığı tedavi ediyordu yani. Hayatını bağırıp çağırmakla, sövüp saymakla geçirdiğini iddia ediyordu. Onun için, böylesi koşullar altında çalışmaya alışkındı. Ama Alea'nın sövüp sayan biri olduğuna inanmak çok güçtü. "Çilek ve Çikolata"nın Havana'daki setinde herkes, hem oyuncuları hem de teknik ekibi üstada sevgi ve saygıyla bağlıydı. Filmi takvim dahilinde bitirip onun işini kolaylaştırmak için ellerinden geleni yapıyorlardı. Titón senaristini, aktörlerini ve kameramanı Mayito'yu dinlerdi. Hepsi stenoyu andıran bir dille konuşuyorlardı. Sonunda da sakin sakin talimat veriyor ve sahne, kâğıt üzerindeki kelimelerden sinematik, akışkan ve dramatik bir hikâyeye dönüşüyordu.

Son yıllarda birçok entelektüel Küba'yı terk ettiği, bazıları terk etmek zorunda kaldığı halde (aralarında eski dostu Nestor Almendros da vardı), o ülkesinde kalıp film yapmayı sürdürdü. Durumu içerden düzeltmeyi umuyordu. Titón gerçekten de inanmış bir devrimci oldu hep; otoriteler için hep bir sorun oluşturan, marjinallere kucak açan bir devrimci. Biz bu sempatiyi, Castro rejiminin homofobisine karşı çıkan "Çilek ve Çikolata" ile gördük. "Ben bu ülkenin bir parçasıyım. Ben olmazsam bir parçanız eksik kalır" diyen Diego'yla. David'le birlikte de Küba kültürünün şu ya da bu rejim tarafından reddedilmiş o büyük mirasına parçaparçatanık olduk: Komünistlerin eserlerini yasakladığı eşcinsel romancı José Lezama Lima'dan tutun da; acıklı "Küba'ya Elveda"sı film boyunca bir laytmotif olarak karşımıza çıkan, İspanyollar'ın kapı dışarı ettiği besteci İgnacio Cervantes'e kadar. Onun ülkesini onun kadar iyi tanımadığımız için belki de filmin bütün ince imalarını anlayamadık ama, bu durum "Çilek ve Çikolata"dan çok keyif almamızı, bir insanlık durumuna biraz hüzün, biraz keyifle tanık olmamızı engellemedi. Paylaşmamızı da. Paylaştık, evet, çünkü Titón evrensel olanı yakalamış büyük bir sinemacıydı. ◀

Çiçek ve Çikolata

Bir Bürokratın Ölümü

Guantenaméra

FİLMOGRAFİ...

- 1960 Historias de la Revolución/ Stories of the Revolution/ Devrim Hikâyeleri (belgesel)
- 1962 Las Doce Sillas/ The Twelve Chairs/ On İki İskemle
- 1964 Cumbite
- 1966 La Muerte de un Burocrata/ Death of Bureucrat/ Bir Bürokratın Ölümü
- 1968 Memorias del Subdesarôllo/ Memories of Underdevelopment/ Azgelişmişlik Anıları
- 1971 Una Pelea Cubana contra los Demonios/ A Cuban Fifht Against the Demons/ Cinlere Karşı Bir Küba Mücadelesi
- 1976 La Utima Cena/ The Last Supper/ Son Yemek
- 1978 Los Sobrevivientes/ The Survivors/ Ayakta Kalanlar
- 1984 Hasta un Cierto Punto/ Up to a Certain Point/ Belli Bir Noktaya Kadar
- 1993 Fresa y Chocolate/ Strawberry and Chocolate/ Çilek ve Çikolata
- 1995 Guantenaméra (Juan Carlos Tabio ile birlikte) ◀

Daha önce, böyle kolay bir gebelik testi görmemiştim.

Yeni Predictor

Tek yapmanız gereken; test çubuğunun pembe ucuna 7 saniye süreyle idrarınızı damlatmak, kapağı tekrar yerine takıp 4 dakika beklemek... İşte sonuç elinizde! Yeni Predictor'u kullanmak o kadar kolay ki, hata yapmak imkansız!

HATAYA YER VERMEYECEK KADAR KOLAY

- KESİN
- KOLAY
- ÇABUK

Adetinizin geciktiği ilk günden itibaren, Predictor size güvenebileceğiniz kesin cevabı verecektir. Üstelik sonucu hemen ve sadece siz bileceksiniz! Söylediğim gibi, daha önce böyle kolay bir gebelik testi görmemiştim.

Predictor

EVDE YAPILAN GEBELİK TESTİ

EVDE YAPILAN GEBELİK TESTİ